NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr. VÁSONY LAJOS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. IV. FÜZET.

Április.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	A magyar nőkhöz! Berta Ilona	117—126
II.	Az izlés világa és a nőnevelés. Ifj. Gonda Béla	127—134
III.	A tenger tudományos kutatása. Dr. Koch Nándor	135—140
IV.	A leányiskolák női igazgatása. Dörfler Janka	141—144
V.	A leányiskolák női igazgatása. y.	145—147
VI.	**Nőnevelési szemle.** Az áll. Erzsébet Nőiskola. — Március 15-iki ünnepi beszéd. R. Kövér Ilona. — Székesfővárosi kartársaink katona-árvái. Komáry Erzsébet. — Reformgondolatok az elemi iskolai rajzoktatásról. H. K.	148—163
VII.	**Külföldi lapszemle.** Frauenbildung. Dr. Schmidt Mária	164—166
VIII.	**Irodalom.** Prinz Gyula dr.: Magyarország földrajza. — Prinz Gyula dr.: Budapest földrajza. — Hofbauer Dezső: A családi pótlék. — A Magyar Könyvtár legujabb füzetei	167—168
IX.	Pályázati hirdetések	169—170
X.	Az előfizetések nyugtázása	171—172

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet-Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgyis csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelenik (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. ÁPRILIS. IV. FÜZET.

A MAGYAR NŐKHÖZ! *

Mikor a megtisztelő meghívás hozzám érkezett, hogy jőjjek el az Önök kedves körébe és szóljak valamit a mindnyájunkat egyaránt mélyen, ha nem is egyaránt súlyosan érintő nagy idők lesujtó és felemelő *nevelő* szellemében, *parancsnak* tekintettem ezt és azért és csakis azért vagyok itt mélyen, tisztelt kedves hallgatóim!

Mert most mindnyájunknak el *kell* menni oda, ahova a kötelesség hívja. Mily aktuálissá lett, megértésben, mily közel jutott hozzánk a dal, hogy «Mindnyájunknak el kell menni!» Meg kell tennünk, amit tőlünk az idő szelleme követel, meg kell hallani és érteni a hívó szót, a hivatás tudatára kell ébrednünk! És mondjuk ki mindjárt szinte *vezérgondolatául* e kis dolgozatnak, szózatnak, vagy minek is nevezzem? hogy engem nemcsak az igazgató úr kedves biztató, szíves szava vonzott ide, hanem szinte akaratomon kívül ragadott fel és húzott, hozott szárnyán szellemének erejével *e nagy idők lelke!*

Már sokszor éreztem, hogy munkára ösztönöz és parancsol engem és mindazokat, akik otthon a mi kedves iskolánkban együtt dolgozunk, és mindnyájunkat, akik ebben a szép országban együtt élünk, — az egyest, az összest, mindnyájunkat!

A nagy munkamegosztás *a cél* szerint, amit «Az ember tragédiája» olyan fenségesen jelöl meg, világossá lett az *ember*

* A szabadkai áll. felsőbb leányiskola háborús délutánján (1915 február 28.) tartott felolvasás.

A BUDAPESTI ÁLLAMI

előtt: «Ember küzdj és bízva bízzál!» Azt mondtam, munkamegosztás és ekkor a férfire és a nőre gondolok, akiknek most is külön-külön munka jut, de küzd és bízik mindenik és abban a közös felséges kinyilatkoztatásban találkozik: «Mondottam, *Ember*, küzdj és bízva bízzál!»

Olyan értelemben *emberré* lenni, mint ahogyan az Úr akarja, a küzdelemből és a bizalomból olyan mértékben kivenni a részünket, hogy az ember névre érdemeseknek találtassunk: ez minden nemes szívnek legfőbb vágya, szinte öntudatlan szent óhajtása a megpróbáltatás e súlyos körülményei között. Aki most félreáll, legyen az férfi vagy nő, aki a küzdelemből és a bizalomból, a munkából és az imádságból ki nem veszi a részét: az nem ember, nem Isten képére alkotott, Isten szándéka szerint való ember!

Még a gyermekekkel is meg kell értetni, hogy ők is az emberi méltóság — hogy majdan *méltó emberekké* legyenek — jegyében dolgoznak, őket is bele kell vonni a küzdelem és bizalom céltudatos, tervszerű munkakörébe.

Ez az idő az igaz embert kötelességének tudatára emeli fel! a férfit és nőt egyaránt és természetszerűleg megoldja az egyenlőség kérdését! Egyenlően követeli a munkát, de nem egyenlő munkát követel. Nem a külsőségekben, hanem lélekben, bensőségekben hirdeti az egyenlőséget.

Mikor az a gyermekifjú valami felséges vágytól ösztönöztetve bízó lélekkel részt követel a küzdelemből és azt mondja:

«Eressz Anyám! engem is el
Szép vitézek seregivel.

és mikor az a csaknem gyermek leány, aki eddig gondtalanul, szinte játszva járt és röpült az élet berkeiben, hivatást keres, komoly munkát és értéket: akkor ezekben a fiatal szívekben kigyuladt az *emberi méltóság sugára* és bevilágítja előttük az ösvényt, hivatásuk útját. — Ezek már nem gyermekek többé!

Oh bár sokan, sokan, mindnyájan megéreznők, akik édes hazánk gyermekei vagyunk, ezt az átalakulást. — És ha olyan

kort élünk Isten akaratából, hogy még a gyermekek is hősi elszántsággal lelki magaslatokat járnak be és komoly küzdelmet fejtenek ki: ne találkoznék viszont a felnőttek, különösen a *nők* között most egy méltatlan sem az *ember* elnevezésre! — Itt az idő, hazám leányai, hogy megmutassuk erőnket, értékünket, honszerelmünket, munkakészségünket, képességünket, hogy megalapozzuk a nő helyzetét! Nem erőszakos feminisztikus kérdések előretolásával — hanem *munkánk minden kétséget kizáró értékével.* Most nem szabad a hiúságnak és önzésnek, és ismétlem, a hiúságnak uralkodni rajtunk, cselekedeteinken és munkánkon.

Legyünk kitartóak elhatározásaink keresztülvitelében. Vágyódjunk minden óhajtásunkkal a megbecsültetés, a tisztelet felébresztésére és megtartására. Ne a magunk kis, elzárt, kevés életét éljük, hanem a közös, a sok, az erős életet, amely kimeríthetetlen és kifáraszthatatlan az adakozásban, a tehetségeknek *élessé* való átformálásában, a részvételben, a bánatnak és az örömnek megértésében.

Magyar nők! nekünk ez azért könnyebb, mint más nemzet leányainak, mert mi egy olyan drága földön lakunk, «melyhez minden szent nevet egy ezredév csatol és melyen annyiszor apáink vére folyt!!»

Minket elsősorban *honleányokká* teremtett az Isten. Ezt a földet különösen megkülönböztette, *hazává* alkotta, szinte mindnyájunkat újra meg újra *honfoglalóvá* avatott, — hogy is mondja csak az ének:

«Mint ujra kell megrakni a madárnak
Régi fészkét, mit a tél egybeont,
Mindig s ujan kell a tős népcsaládnak
Szerezni és építni ezt a hont.»

A magyar nemzet mindig hitt emberi küldetése mellett a maga különös nagy nemzeti missziójában. Egyetlen egy nemzetnek sem jutott ki annyi a küzdelemből, mint nekünk. És a magyar nő valahogy a körülmények és az események akaratából *nagyasszonnyá* lett az idők teljében. A legjobbakra gondolok

természetesen! Neki is megvolt a *honfenntartó hivatása* a multban és megvan a jelenben is. Ezért nincs szükség nálunk külön feminista-kérdésre, nálunk ezt megoldotta nemzetünk nehéz földrajzi, politikai és művelődéstörténeti helyzete, amely a honleánytól nemzetfenntartó munkát kért és követelt. Most, amikor ott messze északon és délen ujra vérzik a mi drága fajunk és a faj minden nemzetet fenntartó ereje, erénye a legtisztultabb cselekvő formában jelenik meg előttünk: most a *magyar nő is keresi a régi kapcsolatokat és megtalálja önmagát.*

Régi irások, régi levelek őrzik híven — de azért hozzánk szívesen szólanak, ha megkérdezzük őket, hogy milyen is volt a *magyar úrasszony, nagyasszony* a multban?

Minden előtt *erőslelkű* és *alázatosszívű*, ezt feleli a mult! Erőssé edzette lelkét az ezerszemű *veszedelem*, amely folytonosan családjára és hazájára leselkedett, és alázatossá edzette szívét az ezzel járó ezernyi *szenvedés* és *istenfélelem!* A kétségbeesés nem talált utat hozzá, őrt állott mellette az isteni gondviselés és az Isten akaratában való megnyugvás. *Mindig a veszedelemben, mindig Isten kezében a család, a haza!* Amikor a legdrágábbat kellett félteni, akkor a kicsinyes dolgoknak szerelme magától elenyészett és az Istent kereste a szív! A szenvedések iskolájából megedzve került ki a szív és lélek!

Mily közelfekvő gondolatok ezek ma hozzánk! Vannak közülünk olyanok, akik nagyon sokat szenvednek, olyan hitvesek, édesanyák, akiket nagyon tisztelünk és akik nagyon közel eljutnak a jó Istenhez. De talán mindnyájan közelebb vagyunk hozzá és az ő segítségét jobban kérjük s lelkünk megmunkálását jobban átengedjük neki. A vallásosság, az Istenhez mint jó Atyához gyermeki módon való hozzátartozás csak erősíti az embert; nem gyengeségének, hanem erejének — ha szabad így mondanom — alázatos öntudatára vezeti. Hiszen a magyar úrasszony éppen ebből az isteni forrásból táplálkozva lett *erőssé*, igazi feleségévé az urának és védelmező anyjává gyermekeinek.

Neki igazán *feleséggé* kellett lenni az ura mellett. Cselekvő értékké, acélos jellemmé. Nem maradhatott szenvedőleges, pasz-

szív, gyenge, siránkozó avagy semleges, erőtelen fele a családnak. Határoznia és dolgoznia kellett a másik fél helyett is, aki szinte sohasem volt otthon, mindig hazát védett, vért ontott nagy nélkülözések és erőfeszítések között. Az egyik, a férfiember, a gazda, a közös házat, a hazát oltalmazta, a másik, a női ember, a gazdaasszony (I. Rákóczy György állandóan így nevezi leveleiben hitvesét Lorántffy Zsuzsannát) a családi házat, az otthont védte, a családi tűzhelyt, ahová hazavágyott az ő szerelmes ura és parancsolója. Mert azért *engedelmes* volt a feleség, nem akaratos, csak akarni tudó, nem uralkodó, hanem értelmével, okosságával uralkodni tudó, a családot és vagyont összetartó józan, erős, nagyasszony.

Hogy is mondja jó Gyöngyössy István a legnagyobb nagyasszonyról, hős Zrínyi Ilonáról, hogy is mondja csak?

«Galamb engedelme
Gerlicét követő társához szerelme —
Az hol kell mint daru oly szemes figyelme
Csendes erkölcsében nincs negédes elme!»

pedig még kard is volt a kezében és sok és nagy elhatározások fakadtak a szívéből.

És ha már a feleségről beszélünk, beszéljünk a *hitvesről* is! erről a bizalmas erős népkapcsolatot jelentő szóról, amellyel a magyar házastársak egymást kölcsönösen megbecsülik. — Szinte azt hinné az ember, azért alakult ki ez a jellemző kifejezés szép magyar nyelvünkben, mert oly sokszor és soká távol kellett lenni egymástól a családfőknek — és *hittel*, egymásba vetett törhetetlen bizalommal, lelki erővel kellett megszüntetni a tér- és időbeli távolságot, ami veszedelmére lehetett volna a családi összhangnak és békének. — Ezeket féltette az igazi hitves erős lélekkel és nem a férjét vagy asszonyát féltékeny kicsinyes gonddal, gondolatokkal.

Nekünk sokat kellene most éppen ezekben az időkben Szilágyi Erzsébet, Lorántffy Zsuzsanna, Zrinyi Ilona, Barkóczy Krisztina és a többiek alakjával, de különösen lelki életünk történetével foglalkoznunk és a fiatalságnak az ő leveleikből fel-

olvasnunk. Oly magas színvonalán állottak ezek a *kötelességnek*, olyan biztosan tudták, hogy mit kell családjukért, birtokukért, jobbágyaikért és közvetve a hazáért tenniök, hogy nemes példájuk csak megnemesítheti a mi jószándékú, szerény cselekedeteinket is.

Mi oly sokáig élveztük a béke áldását, hogy csaknem áldástalanná lett ránk nézve — mert kis dolgok, apró, kicsinyes cselekedetek, hivalkodások elvonták figyelmünket a nagy dolgoktól és puha öndédelgetés — valljuk meg mi nők, a divat nyomorúsága szakadt reánk és csaknem eltemetett.

Hamlet jut eszembe aki szegény mikor az asszonyok asszonyában, az édesanyjában oly iszonyúan megcsalódott, egyszerre borzalmas világossággal látja, hogy mivé torzulhat Istennek remeke, a nő. — Kis Ophélia, aki pedig ártatlan volt és bűntelen, neki kell elszenvedni a látszólag őrült Hamlet nagy *igazmondását*, amikor a csömör azt mondatja vele a nőről Opheliának: «Vonulj kolostorba! Vagy ha okvetetlenül férjhez kell menned, menj bolondhoz, mert okos ember úgyis tudja, bizony miféle csodát szoktatok csinálni belőle.

Hallottam hírét, festjük is magunkat. No bizony! Isten megáldott egy arccal, csináltok másikat! Lebegtek, tipegtek, selypegtek s kacérságból tudatlanoknak mutatkoztok. Jóllaktam már vele! Ez őrjített meg, nem kell több házasság, mondom.»

Ne fűzzünk hozzá magyarázatot, de szálljunk magunkba és támogassuk egymást a komoly kötelességek teljesítésében, hogy a feleség, a hitves, anya, az úrasszony, nagyasszony, a honleány és *ember* nevére érdemeseknek találtassunk! Teljesítse mindenki ott a kötelességét, ahová elhívatott.

A magyar nagyasszony *jószívű* volt, ezt olvassuk róla, édes anyja jobbágyainak. Együtt reménykedett, szenvedett, nélkülözött az úrnak és a jobbágynak a felesége, együtt várták haza távollevő urukat, együtt oltalmazták a gyermekeket. Most e helyzetek mind oly közel fekvők hozzánk. Mennyi jó és szép érzést, vigasztaló szót osztanak ki magyar asszonyaink és leányaink a meleg levessel és tejjel együtt a népkonyhákban stb.

és hány árva gyermeket ruháznak és oltalmaznak. Isten meg is áldja őket mindezért.

A magyar úrasszony *takarékos* volt és *egyszerű*. Itt már mindnyájan érdekelve vagyunk, mindnyájan elmondhatjuk: én a bűnös! Mert most sokkal több jutna közös jó célra, merem mondani mindnyájunk részéről — ha csak a közelmultban is kevésbbé hódoltunk volna divat őméltóságának és egymás mímelésének! Vessük le az álarcot végre, olyan nagy, nehéz, komoly, tiszta, szent, igaz időket élünk, hogy most nem szabad megcsalnunk egymást!

Legyen minden magyar utód
Különb ember mint apja volt!

Hozzáteszem, mint anyja volt! Neveljük e nagy idők hatására leányainkat, gyermekeinket igazabb *emberekké!* Ne akarjanak majdan többnek látszani, mint amennyit érnek és többet költeni mint amenyijök van.

Mentsük meg őket — Isten is így akarja, talán azért küldte reánk a szenvedés tisztító tüzét — attól a fárasztó, nehéz élettől és felesleges küzdelemtől, hazugságtól, hogy nekik lépést kell tartani azokkal, akik vagyonosabbak és előkelőbbek s ezért szomorú értelemben áldozatot kell hozniok.

Oly sokszor eszemben van mostanában az én néhai édes bölcs atyámnak egy-egy hozzánk intézett irányító szava! Ha nem akartunk majálisra stb. menni, mert azt mondtuk, nincs megfelelő ruhánk — csodálkozva nézett ránk és azt felelte, nincs? hát a ruha a legfőbb? akkor ne is menjetek, mi erőnkön felül nektek ruhát nem vehetünk.

És ha édes jó anyánk azt mondta: de hát hogy tarthassa, marasztalhassa vacsorára X. Y. vendégeket, mikor nincs vacsora? — Ismét csodálkozott, mintha egy másik világból érkezett volna haza — és azt felelte: «ugyan mama, hát nem elég a sült krumpli, vaj, és hozzá a jó kenyér — az mindíg van a mi házunkban. Hát a vacsoráért jönnek hozzánk az emberek, nem miérettünk, nem azért, hogy együtt legyünk, akkor maradjanak, akkor nem érdemes őket vacsorára meghívni!»

Hogy megbecsüljük most a vajat, a burgonyát, a fekete kenyeret, az elégedett szívet!

Oh bár vezéreink maradnának egyszerűség, takarékosság, elégedett szív, hogy *nagyokká lehessünk!*

Mi nők nagyon sokat vétkeztünk, én azt hiszem. Madách ugyan minden vétkünkért egyedül a kor szellemét teszi felelőssé, amellyel szemben a nő helyzetét passzívnak, szinte tehetetlennek minősíti — de mi ne higyjük ezt, hanem bírjuk le a kor szellemét és alakítsuk át most, amikor a küzdelemhez éppen a korszak eseményei segítenek. Mutassuk meg, hogy igaza van Madáchnak, mikor azt mondja, hogy a nőnek a *jó* sajátja, de mutassuk meg azt is, hogy tudunk erősen akarni és cselekedni.

Egyszerűség, takarékosság, mértékletesség, *munkásság*, ezek az igazi nagyúri asszonyok jellemző, szép, nagy tulajdonságai. Kívánjuk meg és sohase fogyatkozzunk meg az értük való vágyakozásban.

Mennyi fáradsággal, munkával élt a régi magyar gazdasszony, hogy háztartását minden szükségessel ellássa és gazdaggá tegye. És azonfelül is!

Gyakran gazda, valósággal nemzetgazda volt.

Lorántffy Zsuzsanna, Barkóczy Krisztina levelei hányszor és hányszor említik harcban levő uruknak az aratást, szüretet, az idő viszontagságaival, a természettel folytatott erős küzdelmet, a létfenntartásért való munkás harcot. A nép asszonya közelebb volt az úrasszony életének megértéséhez, közel hozta őket egymáshoz az oly természetszerű munkának kölcsönös megtalálása és megbecsülése. A munka tette értékessé a magyar asszony előtt otthonát. Sajnos, ebben a házi munkában nagyon megfogyatkoztunk. Nagyon is kifelé irányul az életünk.

Hová tévedtünk az élvezetek, mondhatnám, hajhászásában! Hiszen már a fiatal leány is alig talál munkát otthon! és a szülők mintha mindig azon törnék az eszüket, szívüket, hogy milyen mulatságot szerezzenek gyermekeiknek.

A csendes örömök, a munkába való elmerülés szinte kiment a divatból, hogy együtt dolgozzék a család női cso-

portja! Családi körnek nagy tisztelete mintha meggyengült volna a lelkekben!

De most jobban meg fogjuk becsülni Isten akaratából, mert veszedelemben van, mint volt régen a mi nagy asszonyaink idejében!

Szinte azt gondolom sokszor, hogy ennek a nehéz időnek el kellett jönnie, hogy megnemesedjünk általa! S talán eszünkbe jut ezután, hogy ha magunk egyszerűbben élünk, kevesebben lesznek azok, akik éheznek ebben az istenáldotta országban. Megtanít erre a kukoricalisztte kevert fekete kenyér és a többi nélkülözés, ami talán jönni fog, mert megérdemeltük.

Talán éppen tavaly ilyenkor mondtam csak úgy ötletszerűen, félig humorosan, de komolyan átérezve egy társaságban — látva a lehetetlen és telhetetlen fényűzést és a drágasággal való szánalmas küzködést: most már igazán a jó Istennek kellene minket összehívni, egyesületté alakítani és eszünkre téríteni. Csak ő segíthet rajtunk! És meghallgatott és összegyüjtött és neki lehetséges lesz visszavezetni józan eszünkhöz és jó szívünkhöz!

Mindnyájan úgy érezzük, hogy nagy átalakulások mennek végbe nemcsak körülöttünk, hanem bennünk is. Hiszünk abban, hogy az a nemzedék, amely ezeknek a nagy eseményeknek hatására fejlődik és bontakozik ki különb lesz nálunknál. Leányaink, akikre e pillanatban különösebben gondolunk, jobban fogják majd félteni, szeretni otthonukat, családjukat, hazájukat; erősebbek lesznek a komoly kötelességek megértésében és ők fogják megteremteni a családokban a lelki békét, amire olyan nagyon vágyik minden igaz férfi!

Ők, a férfiak, elhozzák nekünk óriási áldozatok árán északról és délről a babért és a pálmát, a diadalt, a magyar katona, a magyar hazafi örök dicsőségét, a győzelmet — mi pedig nők, építsük fel az ő féltett, drága otthonukban a lelki békét, az összhangot!

Harcoljunk mi is, győzzük le hibáinkat, és vigyük diadalra a magyar nagyasszonyok erényeit!

Legyünk erőslelkűek! alázatos szivűek örömben és bánatban egyaránt, munkásak, egyszerűek és takarékosak és mindenekfelett istenfélők és megnyugvók az ő szent akaratában.

Halljuk és értsük meg az Úr szavát: Mondottam Ember, küzdj és bízva bízzál!

Magyar hölgynek születtél, áldd érte sorsodat!!

Berta Ilona.

AZ ÍZLÉS VILÁGA ÉS A NŐNEVELÉS.

A női szellem iskolázatlan üdeségének egyik legszebb megnyilvánulása a nőknek az ízlés iránt meglevő érzéke, amely szinte ösztönszerűleg csillan meg már a gyermekkorban és sokszor iskolázott művészeti kultúrát sem véve magához, kíséri végig a nőt egész életpályáján. Ez az ösztönből fakadó ízlés, amely tulajdonképen csak szükségszerű járuléka egy másik ösztönnek, a hiúságnak, a nő egyéniségének szintén egyik bájos jellegzetessége, épúgy, mint a gyengédség, az érzelembeli tisztaság, a lelki finomodottság, avagy az ennek következményeképen jelentkező érzékenység. Az ízlés mindig bizonyos mennyiségű, mélyebben szántó érzést feltételez, épúgy, mint az ízlésnek megfelelő nevelés útján kifejlődő legfelsőbb foka: *a művészeti kultúra.* Művészeti kultúrája mindig inkább lehet annak, akiben az érzés nem mindennapi intenzitású. A művészek, akiknek kiválóbbsága éppen a nagy érzések egyéni visszaadásában nyilvánul meg, az alkotás vagy a teremtő munka közben tulajdonképen a bennük felhalmozott nagy érzések megfelelő kiváltódási folyamatán mennek keresztül, amint ezt legszembetűnőbben éppen a modern naturalista és impresszionista festészetnél láthatjuk. A modern piktúrának, akár dekorativ, akár stilizáló előadási modora egyformán nagy érzéseket kifejező módszerek. A művésznek, mint az ízlés legmagasabb fokán álló kultúrembernek tehát a legfontosabb éltető eleme *az érzés*, az az érzés, amely az átlagférfiakénál sokkal fokozottabban megvan minden nőben.

Az ízlés és az érzés közötti szoros összefüggés az alapja

annak, hogy a nőknek ösztönszerű ízlése mindig sokkal fejlettebb a férfiakénál s ha ma mégis meg kell állapítani, hogy az immár nem ösztönszerű ízlés legmagasabb fokában, a művészeti kultúrában az intelligens férfiak túlnyomó részben mégis előljárnak, annak az oka csak az lehet, hogy a nőknek a magasabb művészeti kultúrára való tudatos nevelése még hiányos és pedig úgy az iskolában, mint az életben. Azt hiszem elég, ha e tekintetben utalok arra, hogy a férfi-festőművészek alkotásai kétségtelenül jobbak, mint a nőké s hogy esztetikusaink között is alig elvétve találunk nőket.

Tény az, hogy amíg a hat vagy tizenöt esztendős lányknak több az ízlése, mint a vele egykorú fiúknak, addig a felnőtt korban jó festőművészek, szobrászok, építészek, esztetikusok stb. kerülnek ki ezekből a fiúkból, amely körülmény feltétlenül az iskolázott művészeti kultúra diadalát jelenti az egyszerű ösztönszerű ízlés felett.

A legnagyobb hiba tehát a nők ízlésének fejlesztését elmulasztani, mellőzni akkor, amikor alapérzékük erre a férfiakénál sokkal tökéletesebb.

A nők ízlésre, művészeti kultúrára való nevelésének sokkal nagyobb jelentősége volna, mint a férfiak művészeti kultúrájának.

Legfőbb ideje volna, hogy már egyszer Magyarországon is tudomásul vegyék és megértsék azt, hogy az ízlésnek nemcsak *etikai* és *kultúrális,* hanem óriási *gazdasági jelentősége* is van.

Franciaország jóformán az egész vagyonát a francia nők ízlésének köszönheti. A párizsi női divat és a vele járó egyéb sallangok milliárdokat jövedelmeztek a franciáknak s millió meg millió embernek adnak bőséges kenyeret. Ez a divat, az ő ötletes formáival, színharmóniáival, kompozicióbeli zseniálitásával, vérbe átment, iskolázott művészeti kultúrán: jó szín- es formaérzéken s az ízléses elrendezés labirintjében való biztos jártasságon alapul.

Kétségtelen, hogy ez a kimüvelt ízlés nem tegnapról-mára fejlődött, épúgy igaz, hogy évszázados tradición és a régi fran-

cia főúri világ pompakedvelésén is alapul, de mindez ne riasszon bennünket vissza attól, hogy megvessük az alapját annak, hogy a magyar nők ízlése is egyszer majd tradicióból és vérbe átment művészeti kultúrán át fejlődjék. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a női divat az ízlésbeli kultúrának csak egyik, tehát nem minden megnyilvánulása. A középosztály, a polgárcsaládok szempontjából az amúgy is költségesebb divat esztetikájának nincs is olyan nagy jelentősége, mint az otthon, a lakás, a környezet ízlésességének.

A nőt elsősorban nem divatkultúrára, hanem a családi élet templomának, az otthonnak az ízlésességére kell nevelni.

Az a nő, aki a lakásába, a szobáiba tud ízlést belevinni, akinek az ízlése az otthon minden darabjának úgy egyenkénti, mint együttes elrendezésbeli szépségeiben megnyílvánul, az öltözködés terén már amúgy sem szorul tanácsokra. De fontosabb az otthon művészete a divaténál már annál inkább is, mivel az otthon ízlésessége intimebb, tartalmasabb, közelebb fekszik a lélekhez, az érzéshez, csak a magunké s nem az utcáé, a tömegé s a nyilvánosságé is, mint a divat.

Az otthon művészetének az *etikai* jelentősége minden másnál fontosabb. A szép, ízléses lakás, melynek minden darabján egy kultúrált lelkű nő dédelgető keze nyoma látszik s amelynél minden új beszerzés ízléses elhelyezése úgyszólván családi ünnep, egy-egy bájos izgalom, majd örömteli megelégedés, tehát csupa kellemes, bensőséges érzés kiváltódása, a legidillikusabb módon járulhat hozzá a családi élet oly ünnepi értékű és mégis oly mindennap szükséges harmóniájához.

S vajjon van-e még hely a világon, ahol ezt annyira hangsúlyozni kell, mint nálunk Magyarországon és különösen Budapesten, ahol a bár talán néha ízléssel öltözködő, de lelkileg annyira sivár életű asszonyoknak egész serege a kávéházak márványasztalai körül tanyázik, megtagadva ezzel nemcsak nemüket, hanem mindazokat a kötelességeket is, melyeket az élet oly finoman kiválogatva juttatott nekik.

Az otthon ízlésességére már a gyermeket kell nevelni.

A gyermek fogékony lelkébe ok- és tervszerű művészetpedagógiával kell belevinni a környező berendezési tárgyak, bútorok, szőnyegek, függönyök, csillárok, kézimunkák, díszműtárgyak anyagának, színbeli harmóniájának, formabeli szépségeinek a megbecsülését.

Fel kell benne kelteni azt az érzéket, amely állandóan figyelmezteti arra, hogy a szépet szeretni kellemes. Meg kell értetni vele, hogy a szépet látni mindig vonzó, azt élvezni mindig derüsen megnyugtató; fárasztó munka után mindig a legszebb pihenés.

Rá kell vezetni, hogy a szép a legkellemesebb környezet, mely szüntelenül foglalkoztat, úgyszólván társalog velünk s hogy a szép környezetben sohasem vagyunk egyedül, nem unatkozunk, nem gondolunk haszontalan, léha, üres időtöltésre. Ha a családanya maga ízléssel bír s van fogékonysága a szép iránt, végezze maga a gyermekeinél ezt az ízlésnevelő munkát, de mivel a mai nemzedék sajnos mérsékelt számban mutathat fel ízlésbeli kultúrájú asszonyokat, a pedagógusoknak, a nők nevelésével hivatásból foglalkozóknak jut a feladat, hogy a rájuk bízott leánynövendékekből ilyen ízlésbelileg kultúrált nőket, asszonyokat neveljenek.

Önként kínálkozik már most a kérdés, mik volnának a pedagógia feladatai az ízlésre, a művészeti kultúrára való nevelés tekintetében.

Ehelyütt mindjárt meg kell állapítanunk, hogy az erre a célra ma rendelkezésre álló rajz- és kézimunkatanítás, továbbá a felsőbb iskolákban előadott művészettörténet nem elegendők, és pedig sem a ráfordított idő, sem a tananyag beosztása, sem a tanterv szempontjából.

Ízlésre csak akkor fogunk tudni nevelni, ha a rajz-, kézimunka- és művészettörténet-tanítást a mainál sokkal *gyakorlatiabbá* tesszük. A modern korban, mikor az ízlést nemcsak a kultúra, hanem az etika és a közgazdasági élet szolgálatába kell állítani, nem felelhet meg az a régi rendszer, amely a rajz- és kézimunkatanítással csupán a kézügyesség fejlesztését, a mű-

vészettörténet előadásával pedig csak az enciklopedikus tudás minél szélesebbkörűvé tételét célozta.

Ennek a rendszernek teljes csődjét éppen az mutatja, hogy alig pár éve az Iparművészeti Társulatnak és az állami iparművészeti iskolának kellett a közönségnek ízlésre való nevelését kiállítások, szakelőadások és ismertető cikkek keretében megkezdenie. Ezer meg ezer nő van Magyarországon, akik az iskolákban rajzot, kézimunkát és műtörténelmet tanultak s fogalmuk sincsen az ízléses otthon szépségeiről, egy-egy berendezés harmónikus összeállításáról, egy-egy kézimunka színeinek és motivumainak tudatos művészeti tartalmáról, nem is szólva arról, hogy a grand-art-nak, mint pl. a festőművészetnek és szobrászatnak termékeit ösztönszerű tetszés vagy nem tetszéssel, de nem *művészeti alapon megokoltan* tudják csak élvezni.

Ha ízlésre akarunk nevelni, akkor javítani, módosítani kell a mai rajz, kézimunka és művészettörténeti tanítást.

A rajz- és kézimunkaoktatásban az adott minták lemásoltatása azt eredményezi, hogy a növendék egy pillanatig sem gondol arra, hogy ezek a minták, motivumok valahonnan erednek, még pedig rendszerint stilizálás útján, avagy régi remekművek díszítőmotivumaiból származnak s ha már onnan származnak, milyen úton-módon, milyen fejlődésen át érték el ma használt alakjukat, esetleg pedig, hogyan degenerálódtak, amíg mai formáikat elérték.

De még mindezektől eltekintve is, a másolás mindig gondolkodás- és értelemnélküli és ezenfelül kényelemszeretetre nevel.

A helyes irány az, melyen az állami nőipariskola halad. A növendékeket meg kell ismertetni a hamisítatlan népművészetnek, tehát az ősforrásnak szín, forma és díszítő elemeivel és rá kell szoktatni ezek alapján tudatosan *tervezni.* Tehát nem *másolni* rossz, külföldről importált, negyven esztendeje *leltárilag* kezelt mintákat, hanem terveztetni kell, *eredeti magyar szellemben,* a magyar nép művészete által ösztönszerűen, modern iparművészeink által pedig *tudatosan* feldolgozott motivumok segítségülvételével s különös súlyt kell helyezni arra, hogy

ez a *segítségülvétel* megint ne *szolgai másolás*, hanem a továbbfejlesztésre szükséges alap legyen.

Fel kell hívni a növendékek figyelmét a színek harmóniájára, meg kell tanítani őket, mely színek milyen együttes megjelenésben harmónikusak, milyen együttesben keltenek díszharmóniát. Melyik szín emeli a másikat, melyik nem; mikor van helye a természetben látott színek stilizálásának, mikor stilizálhatjuk a formát s hogyan adódik a színek és formák stilizálásából a díszítőmotivumok ízlésessége, melyik motivum hol, milyen anyagon, milyen szerkezeten alkalmazható.

Meg kell tanítani, hogy egy tárgy ízlésességének mik az alapfeltételei. Beszerzendő minták vagy ábrák útján kell bemutatni a díszműtárgyak, berendezési vagy használati eszközök ízlésés és ízléstelen példányát. Magyarázzák meg, hogy egy tárgy csak akkor ízléses, ha az úgy az anyaga, mint a színe, formája, szerkezete és használata (rendeltetése) szempontjából megfelelő és ízléstelen abban a pillanatban, mikor ennek a felsorolt öt feltételnek bármelyike hiányzik. Rá kell mutatni arra, hogy a bár egyenként ízléses tárgyak együttes elrendezésében is lehet ízléstelenség, mint ahogyan ízléstelenül hathat, elveszítheti teljes szépségét egy, a harmónikus környezetéből kiszakított darab.

Rá kell nevelni a növendékeket arra, hogy az otthonunkban levő berendezési vagy díszműtárgyak ízlésességének épúgy egyik alapfeltétele az adott célra anyag, szerkezet és megmunkálás tekintetében való használhatóság, mintahogy a népművészet sohasem készített olyan tárgyat, mely a használatnak meg nem felelne.

Bele kell nevelni a növendékek gondolkodásába, hogy a lakásban, az otthonban minden helyiség ízléses legyen, minden helyiség a lehető legegyszerűbb berendezéssel bár, de mindig szolgálja a rendeltetése célját.

Mindenütt legyen ízlés, kezdve a konyhától, a kamrától, az előszobától, végig az ebédlőn, a hálón, a szalonon, sőt még a fürdőszobában is.

Avagy kezdve a konyhaeszközöktől és végezve a porcellán- és üvegkészleteken. Vagy kezdve a fürdőszoba berendezésétől, a mosdótól, a szivacs- és szappantartótól és végezve a szalon vagy ebédlő dísztárgyain: a függönyök, a szőnyegek, az ágyterítők, a lámpák, gyertyatartók, virágvázák; a falak színei tekintettel a bútor-színekre és a szobák rendeltetésére; a képek elrendezése stb. mind beszélhetnek ízlésről, a háziak művészeti kultúrájáról.

Gyakorlati esztetika kell elsősorban, mely minden tárgyban elemezni, alkatelemeire szétbontani tudja a szépet, a művészit.

Nem elég, ha rámondjuk egyik-másik tárgyra, hogy szép vagy csunya, tetszik vagy nem tetszik, hanem tudnunk kell megokolni is, miért művészi, vagy miért ízléstelen, ami a szemünk elé kerül.

Szinte csodálatos, hogy mindezekre a kérdésekre eddig nem fektettek elegendő súlyt a nőnevelésben. Azt a nőt, aki vagy családanya, vagy pedagóga, vagy egyéb foglalkozású lesz, akinek a szép otthona valóságos temploma, családi szentélye sokkal inkább, mint a férfiaknak, akinek sokszor egész boldogsága az otthonának megbecsülésén, megkedvelésén alapul, nem készítik elő a nevelésekor arra, hogy az otthon ízlése, ebből eredő nyugalmas derűje hogyan keletkezik a színek, a formák, a harmóniák örök törvényeiből.

Az otthon berendezésbeli szépségeinek elemeire való bontásáról, avagy tudatos felépítéséről nem hall semmit s nem adnak neki elegendő tanulási alkalmat arra, hogy a nőiességének alapvető tulajdonságából, az érzésből ösztönszerűleg fakadó ízlését tudatosan továbbfejlessze.

Fejlessze akkor, amikor eltekintve most már az etikai és kultúrai jelentőségtől, az ízlés útján még gazdaságosabban és takarékosabban is élhet, mert hiszen aminthogy köztudomású, hogy a szerényjövedelmű, de ízléssel bíró nő olcsóbban öltözködik, épúgy igaz az is, hogy iparművészetünk mai fejlettsége mellett, sokkal olcsóbban lehet ma ízlésesen berendezkedni, mint azelőtt ízléstelenül.

A nőknek az ízlésre való nevelése a mai kor kultúráltabb

hangulatának egyik égető követelménye. Korunk hangulata mindinkább közelebb kívánja a nőt az otthonához, a melegebb érzésekkel teli élethez. A napjainkban dúló rettenetes világháború jelenségei, tanúságai még inkább elősegítik ezt a korfelfogást. Kétségtelen az is, hogy a világháborúnak úgy tömegöldöklő volta, mint gazdasági következményei megnehezíthetik a nők részére a családalapítást s így annál inkább szükség lesz arra, hogy a saját kezük munkájára utalt nők a fárasztó napi munka után egy sok melegséget nyújtó, derűs, ízléses otthonban, annak minden szépségét tudatosan élvezve, annak minden darabjával lelkileg társalogva töltsék el szabad óráikat.

Budapest. *Ifj. Gonda Béla.*

A TENGER TUDOMÁNYOS KUTATÁSA.

(Második közlemény.)

A tudományos fölbuzdulást, amely az Oceánok ismeretlen világának fölkutatásában nemes versengésre ösztökélte a nagy kultúrnemzeteket és az Oceán-kutató expediciók hosszú sorának adott életet, csöndes megállapodottság váltotta föl. A tudományos célt lassankint háttérbe szorította a nemzetgazdasági érdek, helyesebben: a tudományos eredményeket kezdték a nemzetgazdasági szempontok szemüvegén át nézni. Ezzel együtt járt, hogy a tengeri államok saját tengerük átkutatásának kérdését vették föl kultúrprogrammjukba és a nagy Oceán-kutatásokat a kisebb, de annál gyakrabban rendezett beltengeri expediciók váltották föl.

Természetesen elsősorban azok a beltengerek állottak az érdeklődés középpontjában, amelyeknek partjait a kultúra fáklyavivőinek, az európai tengeri államoknak népei lakják. Az Északi- és Keleti-tengeren éppen úgy, mint a Földközi-tengeren megindul a rendszeres kutatások nemzetgazdasági érdekeket szolgáló munkája, amely nem téveszti szem elől azt, hogy az elért eredményekből vont megállapítások az emberiség jólétének általános célját kell, hogy elősegítsék. Így lett a tengerkutatás igazán ideális nemzetközi intézménnyé, amelynek faktorait a közös cél elérésének érdekében a minden írigykedéstől mentes együttműködés vágya hatja át.

A Földközi-tenger rendszeres kutatásának megalapozója *Albert* monacoi fejedelem volt, aki már kora ifjúságától kezdve valósággal rajongója a tengernek és ebből a nemes rajongásból

sarjadt ki az a példátlan tudományszeretet, amely Monaco fejedelmét az oceánográfia tudományának bőkezű mecenásává és egyik leghivatottabb művelőjévé avatta.

Hosszadalmas lenne és cikkem kereteit túlhaladná a monacoi fejedelem 1885 óta vezetett tengerkutató expedicióinak és azok értékes eredményeinek ismertetése, de meg kell említenem ezt a két nevezetes tényt, amely a tudós fejedelem nevét arany betűkkel örökíti meg a tudományok történetének lapjain. A monacoi és a párisi oceánográfiai intézet megalapítása és a Földközi-tenger kutatásának nemzetközi szervezése Albert fejedelem örökbecsű alkotásai.

A Földközi-tenger kutatásának nemzetközi szervezése annyiban érdekel bennünket, hogy az Adria is ennek a szervezetnek a hatáskörébe tartozik és hogy az Adria rendszeres oceánográfiai kutatása ennek a szervezkedésnek köszöni az eredményességét. Az osztrák és az olasz tengerkutatók, akik 1910 óta a nyílt Adria átkutatásának tervszerűsége kedvéért nemzetközi bizottságba tömörültek, éppen úgy elismerik és követik a monacoi nagybizottság irányítását, mint a horvát oceánográfusok, akik 1913-ban a Kvarnerón végzett kutatásaikkal léptek be a tengerkutatás tudományának a hadseregébe. És — ha hivatalos intézőköreink érthetetlen nemtörődömsége folytán a magyar állam el is mulasztotta a nemzetközi szövetséghez való csatlakozást — az 1913 óta végzett magyar tengerkutatást is azok a szabályok és megállapodások irányítják, amelyek a monacoi nemzetközi konferenciákon születtek meg.

Az Adria tudományos kutatása csak rendszerességében új keletű, de az első kísérletek már az oceánográfia gyermekkorában, a mult század hatvanas éveiben megtörténtek. Az osztrák kormánynak az az elhatározása, hogy az olasz kormánnyal egyetértően újra térképezi az Adria partjait, 1867-ben, amikor a térképezés megindult, a tudományos tengerkutatás eszméjét is felszínre vetette. *Wüllerstorf* báró osztrák kereskedelmi miniszter kezdeményezésére megalakul a bécsi Akadémia «Állandó Adria-bizottsága», amely az Adria vízének és partvidékének

oceánográfiai kutatását tűzte ki feladatul. A bizottság csak 1869-ben kezdhette meg a működését, amely elsősorban meteorológiai és oceánográfiai megfigyelő-állomások szervezéséből állott, amelyeknek hamarosan valóságos hálózata kötötte össze az Adria szigetvilágát és partjait. Egyik ilyen megfigyelő-állomás a fiumei tengerészeti akadémián volt és az akadémia tudós tanárainak vezetése alatt állott. Itt született meg az a gondolat, hogy a Kvarnero és az Adria oceánográfiai vizsgálatát szélesebb alapokra fektessék és az akkor rendelkezésre álló tudományos eszközök és módszerek fölhasználásával tudományos expediciók járják be az Adria kék vízét. *Lorenz* volt az első, aki lelkes tudományszeretettől hajtva, úgyszólván minden támogatás nélkül megkezdte és éveken át folytatta a Kvarnero átkutatását és — annak ellenére, hogy a legprimitivebb eszközök állottak csak a rendelkezésére — olyan eredményeket ért el, amelyek alapjául szolgálhattak az Adria további kutatásának.

Fiuméból indult ki az első nyílt adriai expedició is, amelynek *Stahlenberg* volt a szervezője, de a fiumei Tengerészeti Hatóság, tehát magyar hatóság a megvalósítója. A kis hatósági gőzös, a «Nautilus» — fedélzetén három lelkes tudóssal: *Stahlenberggel, Wolffal* és *Lukschsal* — Trau vonaláig járta be az Adriát, küzködve annak szeszélyességével, vitézül szembeszállva tomboló viharaival. És ha a kis jármű a nyílt tengeri kutatásokra nem is bizonyult alkalmasnak, mégis azzal a büszke tudattal símulhatott a fáradságos és nem teljesen eredménytelen út után a fiumei móló kőpartjához, hogy a «Nautilus-expedició» volt az első, amely a magyar nevet megjelentette az oceánográfia tudományának az egén. A «Nautilus» után a Tengerészeti Hatóság másik, az előbbinél nagyobb gőzöse, a «Deli» vállalkozott a nyílt Adria további kutatására. A «Deli-expediciók», amelyek 1874—1877-ig tartottak, már több eredménnyel jártak és az Adria északi medencéjének sok olyan oceánográfiai jelenségét figyelték meg, amelyeknek helyességét a mai tökéletes műszerekkel végzett megfigyelések is megerősítik.

Még több eredménnyel járt — mert bőkezű mecenások

támogatását élvezte — a «Hertha-expedició», amelynek a Nautilus- és a Deli-expedíciókon már résztvett *Wolf* és *Luksch* voltak a vezetői. *Lichtenstein János* uralkodó herceg bocsátotta az expedició rendelkezésére a «Hertha»-jachtot és a bécsi Akadémiával együtt ő gondoskodott az anyagi támogatásról is. A «Hertha» nemcsak az Adriát járta be, de lemerészkedett a Jóni-tengerre is és számos értékes adattal tért vissza a trieszti kikötőbe. Ha megemlítjük még, hogy a «Turn-Taxis» gőzösön az osztrák tudósok, a bukkarii hajós-iskola «Nautika» gőzösén és «Margitta» jachtján a horvát biológusok végeztek kisebb, nagyrészt partmenti kutatásokat, elmondtunk mindent, amit az Adria-kutatás történetének első korszakából följegyezni érdemes.

A kutatásokban hosszabb szünet állott be, nem mintha a tudós lelkesedés csappant volna meg, de mert anyagi eszközök nem állottak rendelkezésre a költséges expedíciók szervezésére. Az elejtett fonalat a Bécsben megalakult *osztrák Adria-egyesület* vette föl és főúri pártfogóinak támogatásával előbb az «Argo» nevű mótoros csónakon, majd 1908-tól kezdve az «Adria» mótoros jachton a trieszti öbölben végzett jelentős eredménnyel kutatásokat. Magyar részről a fiumei *Halászati Biológiai Állomás* kisebb expedíciói és osztrák részről pedig a *rovignói biológiai állomás* kirándulásai egészítették ki az osztrák Adria-egyesület vállalkozását, majd 1909-ben a «Montebello» hadihajó expedíciójával az olasz tudományos világ is megkezdte a szereplését az Adria-kutatás terén.

Mindezek a tengerkutatások azonban inkább az ötletszerűség, mint a tervszerűség bélyegeit viselték magukon. Az Adria rendszeres kutatásának története tulajdonképen 1910-ben kezdődik, amikor a Velencében összeült konferencia — amelyen az osztrák és az olasz kormány megbizottjai vettek részt — megállapította az Adria egyöntetű kutatásának a tervét, azoknak a szabályoknak a szemelőtt tartásával, amelyeket a kopenhágai nemzetközi bizottság általánosságban előír a rendszeres tengerkutatásra vonatkozóan. A konferencián megállapított terv sze-

rint 1911 óta folyik a nyílt Adria modern szellemben való vizsgálata, amelyet osztrák részről a «Najade» hadihajón az *osztrák Adria-egyesület*, olasz részről pedig a «Cyclope» hadihajón *Comitato talassografico* megbizottjai végeznek. A nemzetközileg szervezett kutatásnak két leglényegesebb szabálya, hogy a kutatások az Adriát a dalmát szigetektől az olasz partokig húzódó keresztszelvények mentén vizsgálják át a kutató hajók (ilyen szelvényt nyolcat állapított meg a velencei konferencia és ezek közül négyet az osztrákok, négyet az olaszok kutatási körébe osztott be) és hogy a megfigyeléseket a két hajó évszakonkint ugyanabban az időben végezze, hogy így az Adria vízének a klimatikus tényezők okozta változásairól egységes képet nyerjenek.

Az osztrák-olasz nemzetközi bizottság — úgy látszik szándékosan — kihagyta a tervezetből a Kvarnero és a dalmát szigetvilág átkutatását, mintha ezt a feladatot más Adria-parti nemzetek tudósainak tartotta volna fenn. A *Magyar Adria-Egyesület*, amely 1910-ben alakult Budapesten és többek között az Adria tudományos kutatásának eszméjét is a zászlajára írta, nem hagyta figyelmen kívül az olasz-osztrák bizottság méltányos eljárását és megalapításának percétől kezdve minden igyekezetével azon volt, hogy a magyar kormánykörök figyelmét a tengerkutatás kulturális és nemzetgazdasági jelentőségére fölhívja és egy magyar Adria-kutató expedició szervezését a kormány támogatásával lehetővé tegye. A Magyar Adria-Egyesület törekvése azonban pusztába kiáltott szó maradt, — mért is 1913-ban önerejéből — csak néhány tudományos intézetünknek inkább erkölcsi, mint anyagi támogatásával nyélbeütötte az első, minden ízében magyar tengerkutató-expediciót. Az expedició a haditengerészet vezetőségének előzékenységéből ugyanazt a 750 tonnás kis hadihajót, a «Najade»-ot vehette igénybe, amelyen az osztrák oceánográfusok már tíz utat tettek meg és amely a kutatás céljaira megfelelő, praktikus átalakításon ment keresztül. 1913 október 10-én indult el Fiuméból első útjára a magyar Adria-expedició, hogy a Kvarnero és a dalmát sziget-

világ vizeinek átkutatásával a magyarság kulturális törekvésének is helyet biztosítson a tenger tudományos kutatásának nemzetközi munkájában. Azóta még egyszer, 1914 tavaszán is végigfutott a Najade a magyar tudósokkal Dalmácia zeg-zúgos tengerszorosain és öblein. Útján az osztrák, az olasz és az időközben szintén a tengerkutatók táborához csatlakozott horvát oceánográfusok irigységtől mentes érdeklődése, őszinte, jóindulata és bizalma kísérte. A kis magyar tudós társaság, amely két ízben négy héten át volt lakója a «Najade»-nak, dacolva az Adria szeszélyességével és legyőzve a megfeszített munka fáradalmait, reászolgált az előlegezett bizalomra. A magyar expedició a Kvarnero és a dalmát szigetvilág meteorológiai, hidrografiai és biológiai viszonyairól gyűjtött érdekes adatokkal tért vissza mindkét útjáról, bizonyságot téve arról, hogy a magyar intellektus, a magyar akaraterővel és kitartással párosulva, mint minden kulturális tevékenységben, úgy az ocánográfiai kutatások terén is megállja a helyét.

Dr. Koch Nándor.

A LEÁNYISKOLÁK NŐI IGAZGATÁSA.

Régen vetődött fel az a kérdés, amelyről ma szólani kívánok. Régen vetődött fel, sokat tárgyaltak róla s mégis, az idevonatkozó jogos kívánalmak a mai napig csak kis részben valósultak meg.

A «Nemzeti Nőnevelés» 1900-iki évfolyamában egy cikket találok György Aladártól, a tanítónők ügyének igazlelkű barátjától, amelyben reámutat arra a ferde helyzetre, hogy a leányiskolákat férfiak igazgatják, holott — szószerint idézem szavait — «Épen a serdülő leányok ügyének vezetésénél számtalan olyan részlet fordul elő naponként, melynek helyes és tapintatos vezetésére a legjobb férfi-igazgató is csak részben képes, míg a nő, ha különben alkalmas a pályára, csaknem mindig.»

Hivatkozik arra is, hogy Eötvös József, a legelső állami tanítónőképzők igazgatóiul kivétel nélkül nőket alkalmazott és hogy az általa kiszemelt nők csaknem mindannyian kitünő igazgatók voltak.

Így írt György Aladár 15 évvel ezelőtt. Az élet igazolja az ő felfogását; tekintsünk körül s nézzük azt a néhány intézetet, amelynek élén nőigazgató áll, vajjon rosszabbul működnek ezek, mint a férfiak által igazgatott iskolák?

A tanítónőképző intézetek, egynehány felsőbb leányiskola (Kolozsvár, Temesvár, Kassa, eddig Fiume), a nőipariskolák s néhány polgári iskola (Ujvidék, Beregszász, Pancsova, Nagyvárad), női igazgatás alatt állanak s örömmel láthatjuk, hogy nagy részük gyönyörűen virágzik s a női igazgatók müködése majdnem mindenütt a legnagyobb elismerést érdemli.

Olaszországban, a női liceumok élén nőigazgató áll s ezt mondhatjuk sok más külföldi iskoláról is, hol a női igazgatók mindenütt beváltak.

Szinte érthetetlen tehát, miért vonakodnak a hatóságok (különösen a székes-főváros, de az állam is), hogy a leányiskolák vezetesét minden iskolában nőkre bízzák? Hiszen a nők már annyi esetben bizonyították be arravalóságukat!

Akik a női igazgatást ellenzik, azt állítják, hogy a nőigazgatónak nincs elég tekintélye testülete előtt; a férfi tanítók nem alkalmazkodnak eléggé a nőigazgató rendelkezéseihez, a tanítónőknek is inkább imponál a férfi igazgató. Nagy szövetségesünk Németország jár elől e tekintetben nem követendő példával. Ott valósággal harcok folynak, — tentaharcok, — a női igazgatás ellen. A férfiak tiltakoznak, hogy nőigazgató alá helyezzék őket. Érveiket természetesen nem a leányiskolák érdekei sugallják, hanem a *férfi-büszkeség*. Mi e tekintetben szerencsésebbek vagyunk. A mi lovagias férfiainknak még soha eszükbe sem jutott a nőigazgatás ellen ez okból tiltakozni. Nekünk nem kellett kierőszakolni az igazgatói állásokat sem, úgy ezt, mint nagyon sok más meglevő női jogunkat férfiaink bölcsessége önként ajánlotta fel nekünk. (Az egyetem megnyitása, némely fokon a tanítók és tanítónők egyenlő fizetése stb.) Mi nem is megszerezni óhajtunk most egy új jogosítást, csak e jogosítás kiterjesztését, általánosítását sürgetjük. Sürgetjük pedig elsősorban a leányiskolák érdekében. A leányiskoláknak női vezetésre van szükségük, már csak azért is, mert a leányok hivatásszerű, gyakorlati irányú képzésének biztosítékát leginkább ebben találhatjuk. Erre a hivatásszerűségre, nőiességre és gyakorlatiasságra pedig most a háború lezajlása után, bizonyára nagyobb szükségünk lesz mint valaha. Kétségtelen, hogy sokkal jobban megőrzik iskoláink és leányaink női jellegüket női, mint férfi igazgatás alatt.

Az ellenvetések nagy része ma már, midőn a tanítónők éppen olyan előképzettségben részesülnek mint a tanítók, tanárok és pedig a legfelsőbb fokig, önmaguktól elesnek. Elesnek

különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy az igazgatói állásra az *egyéniség* kvalifikál, nem a diploma. Egyéniségük meg nem felelő vonásai miatt — különben kiváló férfiak is, — lehetnek rossz igazgatók, míg éppen egyéni tulajdonságaik kitünő igazgatókká avathatják a nőket. Nem mondom, hogy minden nő született jó igazgató, de minden férfi sem az; azonban hogy megfelelő megválogatással igen kitünően vezethetik a nők a polgári és felsőbb leányiskolákat is, — hol eddig legkevésbbé érvényesültek, — ez a tény bizonyításra többé nem szorúl.

De sürgetnünk kell nekünk a tanítónőknek igazgatókká való kinevezését az igazság, a méltányosság nevében is. Amennyire az iskolák érdeke, hogy arravaló, kiváló tanítónők az iskolák vezetésében résztvehessenek, ép annyira fontos a tanítónők érdekében, hogy képességeik nagyobb érvényesítésére számíthassanak.

Ennek az érvényesülésnek kétségtelenül, ismét az iskola látná legfőbb hasznát, mert a hatáskör kibővítésének lehetősége fokozottabb erőkifejtésre, továbbtanulásra ösztönözné a tanítónőket s ezáltal haladásukat, egyéni kifejlődésüket, nevelői képességeik kibontakozását elősegitené. Így a hogyan van, megtörik az ambició, lelohad a munkakedv, a legkiválóbbak szárnyaszegetten húzzák meg magukat az alkalmazkodás sablonjaiba.

Itt természetesen székesfővárosunkat éri a panasz elsősorban. A főváros ugyanis még helyettes nőigazgatókat is csak elvétve alkalmaz, pedig a kisérletek jól beváltak; igazgatói címmel pedig még senkit sem tüntetett ki, noha sok kiváló tanítónője bizony rászolgált erre az elismerésre. Viszont méltánylandó, hogy a főváros a szakfelügyeletben a nőknek is részt juttatott, míg az állam ezt eddig teljesen mellőzte, holott némely dologban, — kézimunka, háztartás és gazdaságtan, az internátusok vezetése és nevelésügye, — a női szakértelem bizvást nélkülözhetetlennek mondható.

A főváros tanítónői ez ügyben mozgalmat is indítottak. A polgári leányiskolák részéről a közoktatási bizottságba legutóbb beválasztott képviselő, Kovácsyné Szemere Ilona, nyiltan pro-

grammjába vette a leányiskolák női igazgatásáért való küzdelmet.

Azt hiszem, a Mária Dorothea Egyesület, mint az egyetlen magyar tanítónői egyesület csak alapszabályaihoz és multjához, szóval önmagához marad hű, ha ezen, a leányiskolákra és a tanítónők előhaladására egyaránt fontos kérdésben felemeli szavát és kérésével, sürgetésével nagyobb nyomatékot ad a tanítónők törekvéseinek. Nem első eset lenne, ha az Egyesületnek a nőnevelés és a tanítónők ügyében felsőbb hatóságokhoz intézett ilyen kérését figyelemben részesítenék. Elég arra hivatkoznom, hogy az egyesületből indult ki a leányinasiskolák, a háztartási leányiskolák, sőt még a leányoknak az egyetemi tanulmányokra való bocsátása is.

Mivel az elmondottak köztudomásuak s így hosszas bizonyításra nem szorulnak, s mivel meg vagyok győződve, hogy a mélyen tisztelt jelenlevők különben is teljesen egy véleményen vannak velem: azért röviden csak azt az indítványt* terjesztem a M. D. E. tanítónői szakosztálya elé, tegyen ez ügyben felterjesztést az iskolafenntartó hatóságokhoz s minden rendelkezésre álló eszközzel hasson oda, hogy mind a székesfőváros, mind az állam, mind pedig a többi iskolafenntartó hatóság a leányiskolák vezetését arra alkalmas női erőkre bízza. Bizton hiszem, hogy e kérdés megoldása, — amellett, hogy a tanítónők jogos igényeit elégíti ki, a magyar nőnevelésnek is nagy hasznára fog válni.

Dörfler Janka.

* Az indítványt a szakosztály elfogadta s áttette a M. D. E. elnökségéhez, amely felterjesztést fog tenni ez ügyben az iskolafenntartó hatóságokhoz.

A LEÁNYISKOLÁK NŐI IGAZGATÁSA.

A M. D. E. tanítónői szakosztálya március 5-én tartott ülésén azt határozta, hogy az egyesület elnöksége útján arra kéri az iskolafenntartó hatóságokat, hogy minden leányiskola vezetését nőrre bízzák.

A mozgalom megindult — talán nem a legalkalmasabb időben — de megindult s ezért foglalkoznunk kell e kérdéssel.

Hogy tudnak-e a nők igazgatni, vezetni, kormányozni, ezt a múltban sokszor megmutatták. Országokat kormányzó nőket örökített meg a történelem; sok család jóléte az ügyes, kitünő beosztással élő, előrelátó háziasszony érdeme. Látjuk, hogy több iskolánk női vezetés alatt virágzik, találunk kiváló igazgatónőket, de találhatunk meg nem felelőket is éppen úgy, mint a férfi-igazgatók között, mert az igazgatásra való alkalmasság nem a nemtől, hanem az egyéntől függ. Az lehet vita tárgya, hogy az egyéni tulajdonságok alapján a nők vagy a férfiak között van-e több alkalmas. Ezt a kérdést nem óhajtom tárgyalni, mert nem ez a döntő, itt egyéb szempontokat is figyelembe kell venni és pedig a tanítónők férjhezmenetelét és a leányiskolákban alkalmazott férfi-tanerők érdekeit.

Véleményem szerint férjes tanítónő nem lehet igazgató, mert a tanításon kívül a háztartási és családi gondok annyira igénybe veszik, hogy már e kettős hivatásának is nehezen tud megfelelni. Így a férjhezmenés következtében sok tanítónőből nem lehet igazgató, holott azt hiszem, hogy éppen e több ta-

pasztalattal bíró, az élet küzdelmeiben nagyobb részt vett asszony-tanítónők között több igazgatói egyéniséget lehetne találni, mint a leány-tanítónők között.

Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a leányiskolákban elég sok férfi tanerő van alkalmazva. A férfiak alkalmazása ellen a nők nem küzdenek. Ezen változtatni már alig lehet, ez a nőnevelés fejlődésének szinte természetes következménye. Míg a leányok nevelése és tanítása tisztán csak az általános műveltség és a háztartási ismeretek nyújtására szorítkozott, addig lehetett arról beszélni, hogy a leányiskolákban tisztán csak nők tanítsanak, de amióta a nőnevelés tovább megy, magasabb tudományos készültséget is nyújt, kenyérkereső életpályákra nevel, azóta a férfi-tanerők nagyobb tért nyertek a nőnevelésben. Minél közelebb esik a tanítás és nevelés a házi, családi neveléshez, annál alkalmasabb a nő a nevelésre, tanításra, minél jobban közeledik a tanítás a mélyebb tudományos kiképzéshez, a kenyérkeresetre való kitanításhoz, annál nagyobb a nevelésben a férfi szerepe. Mert a nő a kisebb, fiatal gyereknél az édes anya legtermészetesebb helyettese, pótlója, míg a tudományos kutatásban vezető, a kenyérkereset küzdelmeit jobban ismerő férfi, ezekben az irányokban jobban taníthat. Ez a felfogás érvényesül újabban, amióta a nőket kezdik alkalmazni az elemi, sőt a polgári fiúiskolákban is. Ugyanezt mutatja az is, hogy a nők nem kívántak külön női egyetemet nőtanárokkal, hanem a meglevő egyetemeknek számukra való megnyitását követelték.

Ha pedig a leányiskolákban férfiak is tanítanak, vajjon igazságos és méltányos-e követelni azt, hogy minden leányiskola igazgatója nő legyen? Nem kell-e útat és módot adni az érvényesülésre, előmenetelre a leányiskolában alkalmazott férfiaknak is?

Véleményem szerint az igazgatói állás betöltésénél első az iskola érdeke. Kerüljön erre a helyre a legmegfelelőbb ember akár férfi, akár nő, akinek vezetését, irányítását szívesen követi a testület minden tagja. Kapcsoljuk ki e kérdést a férfi és a

nő küzdelméből. Legyen mindkét nem előtt nyitva az érvényesülés, előlépés.

Egészen más kérdés az igazgatói címmel való kitüntetés. Minden kiváló, lelkiismeretes tanítónőnek meghatározott idei működés után meg kellene kapni elismerésül, jutalmul az igazgatói címet. Az ezért küzdők táborában ott lesz minden tanár.

Y.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az áll. Erzsébet-Nőiskola gyakorló felsőbb leányiskolájának a szokásos zene- és szavalati előadásai március hó 21 és 25. napjain tartattak meg.

Az I—II—III. osztályok március 21-én rendezett előadása kedves szereplése volt a kisebb leánykáknak, akik nagy buzgóságot, szorgalmat, figyelmet árultak el a díszes közönség előtt, melynek sorában ott láttuk méltóságos dr. Ilosvay Lajos államtitkár urat, ki ez alkalommal is megjelenésével tüntette ki és örvendeztette meg intézetünket.

Az előadás fénypontja T. Grail Erzsébet «A honmentők» című mély értelmű párbeszédes darabja volt, melynek egyszerű, természetes előadása mindenkit meghatott. Maguk a gyermekek teljesen átélték a kis előadást, hiszen T. Grail Erzsébet nem szerepeket írt, hanem csak hatalmassá tette a szereplők szivében, lelkében élő, lüktető érzéseket, gondolatokat. Valóban bájosan adták elő a kis leányok, hogyan gondolják ők e szomorú háborús időben a hazát szolgálni munkával, lemondással, áldozattal, szeretettel, amint csakugyan szolgálják is a jelenben tehetségükhöz mérten.

A március 21-én tartott zene- és szavalati előadás műsora a következő volt:

1. *a)* Erkel F.: Ima a hazáért Bánk bánból. (Karének.)
   b) Szép örömkönny ragyogása. (Karének.)
2. Thomé: Menuet.
3. Lampérth G.: A magyarok Istene.
4. Van Gael: Hintán.
5. *** Das Soldatenkind.
6. Gurlitt: Kis darabok.
7. Raff: Mese.
   Kienzl: Bölcsődal.
8. Geszler: Ócska rongyos zászló. (Karének.)
   Thern: A legelső magyar ember. (Karének.)
9. Romberg: Gyermekszimfónia.
10. Seidl: Segne Herr.
11. Bach: Solfeggietto.
12. Schumann: Menuet.
13. Pósa L.: Lant és kard.
14. Wilm: Arabesk.

15. Moszkovszky: Spanyol tánc.
16. Meszlényi: Jó éjszakát. (Karének.)
17. Gurlitt: Rondo.
18. T. Grail Erzsébet: A honmentők. (Párbeszéd.)
19. Kölcsey—Erkel: Himnusz. (Karének.)

Március 25-én volt a IV—VI. osztályok zene- és szavalati előadása. Ezt szinte művészi előadásnak is minősíthettük. A szavalók teljesen átérezték a szép költeményeket, a zeneszámok sok gondosan fejlesztett tehetséget, zenei tudást, szorgalmat árultak el és a karének mindegyike kidolgozott és jól megválasztott volt. Az aktualitás erejével hatott Csokonai Vitéz Mihály régen elmult időkre vonatkozó költeménye (1796-ban írta): «A mostani háborúban vitézkedő magyarokról». E költemény összekapcsolja a jelent a multtal, s megvilágítja, hogy a jelent csak a mult erejével érthetjük meg. A költemény hatása meggyőzött róla mindenkit, mennyire kívánatos és hasznos, hogy az iskolákban éppen a jelen nehéz időkben a régi klasszikusok műveit felújítsuk, ismertessük.

Az előadás műsora a következő volt:

1. *a)* Erkel F.: Ima a hazáért, Bánk bánból. (Karének.)
   b) Gaál F.: Le az égről. (Karének.)
2. Mozart: G-moll Szimfónia I. tétel.
3. Tompa M.: A havasi rózsa. (Párbeszéd alakjában.)
4. Mozart: G-moll Szimfónia II—III. tétel.
5. Fr. Körner: Gebet während der Schlacht.
6. Poldini: Burleska.
7. Goldner: Suite I. tétel.
8. Petőfi: Ha az Isten . . .
9. Haydn—Seiss: Scherzo.
10. *a)* Erkel F.: Hunyadi László. (Karének.)
    b) Sztojánovits: János vitéz. (Karének.)
11. Löw: Allegro.
12. F. Klein: Odin.
13. Schubert: Impromptu.
14. Csokonai Vitéz Mihály: A mostani háborúban vitézkedő magyarokról. (Párbeszéd alakjában.)
15. Mozart: Szonáta.
16. Vörösmarty: Jóslat.
17. Beethoven: Fidelio-nyitány.
18. Kölcsey—Erkel: Himnusz.

*

Március 15-ét a polgári képző és a felsőbb leányiskola növendékei együtt ünnepelték. Most, a nagy események, az emberfölötti küzdelmek közepette, olyan jó visszamenni a multba lelkesedésért, kitartásért, bizalomért. Március idusának mai ünnepe nem emlékünnep, hanem könyörgő istentisztelet erőért, kitartásért, jobb jövőért.

A magas színvonalú ünnepély műsora a következő volt:

1. Rákóczi-induló. Énekelte a polgári képző énekkara.
2. Gobbi: Magyar szerenád. Két zongorán előadták: Miksik Mária és Réz Klára, a polgári képző III. éves növendékei.

3. Ünnepi beszéd. Tartotta: Kövér Ilona, a polgári képző III. éves növendéke.

4. Magyar nóták:

a) Petőfi—Egressy: Alku.

b) Kisfaludy—Egressy: Mi füstölög ott a sikon.

c) Petőfi—Lányi E.: Csatadal. Előadta a polg. képző énekkara.

5. Petőfi: A tavaszhoz. Szavalta: Kuntz Irén, a polgári képző III. éves növendéke.

6. Liszt: II. Magyar rhapsodia. Zongorán előadta: Major Ella, a polgári képző III. éves növendéke.

7. Ifj. Bókay J.: Most csend legyen. Szavalta: Vietorisz Aranka, a polgári képző III. éves növendéke.

8. Kölcsey—Erkel: Himnusz. Énekelte a polgári képző énekkara.

*

Március 15-iki ünnepi beszéd. 1848 márc. 15-ikének emlékére gyűltünk össze a mai napon. Megtettük ezt tavaly is, megtesszük már évek óta. Megünnepeltük ezt a napot lelkesülten, áhitattal, majd pedig később lassanként megszokással, otthonosan, mint ahogy a vasárnapot megszenteljük, mely ünnepnap ugyan, de már annyira belenevelődtünk, annyira megszoktuk és napirendre tértünk felette, hogy bár — ünnepelvén — tudjuk, érezzük jelentőségét, mégsem rázza ki lelkünket a mindennapi élet rendes kerékvágásából; nem hozza meg azt a bizonyos ünnepi izgalmat. Megszoktuk, mint a szívünk dobogását és akkor ütköznénk meg, ha egyszer elmaradna.

Ma is a megszokás, a sok esztendős hagyomány hozott össze bennünket; a múlt nevében jöttünk ide. De csodálatos dolog történt velünk. Míg azelőtt mindig el kellett zárkóznunk egy pillanatra a jelenünktől, hogy osztatlan érzelemmel a múltba merülhessünk, addig most egész lényünkkel, minden idegünkkel *élnünk* kell a *jelent*, hogy ezáltal a múltat megérthessük és átérezhessük.

Még talán sohasem állottunk ilyen közel 1848 március 15-ikéhez, de ilyen távol sem, mint most.

Ott, akkor: egy ország, egy nemzet lelkületének, alkotmányának fokozatos kifejlődése a nagy esemény, mely nem természeténél, hanem pusztán külső körülményeinél fogva változott vérré, háborúvá.

Most: egy nagy, romboló, véres háború átka szakadt reánk, mely azonban fel fogja építeni már eddigelé is megalapozott gazdasági, szellemi, de legfőképen politikai életünket és nevünket a külföld előtt.

Mi történt e két időpont között?

1848-ban végigsöpört Európán a másodlagos forradalmak viharja. A nemzetek kezdik magukat nemzetnek érezni és élni is, mint ilyenek akarnak.

Franciaországban, Angliában a munkáskérdés tárgyalhatóvá érett. Németország, Olaszország mintegy álomból ébred. Valami újat: egységet, nemzetet, új, szabad életet akar. Egész Európa nyüzsög, mozog. A politikailag, de még inkább társadalmilag elnyomott osztályok jogokat követelve forgatják fel a régi rendet.

Ezalatt nálunk is egymást érik a fontos, az országot, alkotmányt átalakító események. De mennyire más a mi megmozdulásunk! Itt

nem a jobbágyság emeli kezét urára, nem a munkásosztály követeli az egyenlőséget — felfelé, hanem a kiváltságosak, a nemesek adnak részt jogaikból és vállalnak kötelességeket. Egy lépcsőfokkal lejebb lépnek, hogy elérjék és így magukhoz emelhessék az alsó réteget.

1848 április 11-én aztán be is fejeződik a mi vérontásnélküli forradalmunk. Ami ezután következik, már nem tartozik ahhoz a korszakhoz, mely Magyarországot nemzeti alapon szervezett modern állammá tette.

Jellasich, a nemzetiségek föltámadása, a titkos helyeslés, mellyel Bécsben találkozott, majd végre az orosz beavatkozás meglepően hasonlít ahhoz a körülfogni, elfojtani, elnyomni akaráshoz, amely létrehozta az 1914—15-iki világháborút. Csak az arányok nagyobbak, csak az okok iránya más.

Akkor egy uralkodó dinasztikus törekvései állították fegyverbe a nemzeteket ellenünk, egyedül álló, testvértelen és Európában még akkor is jövevénynek, idegennek tartott kis nemzet ellen, mert érezni mertük magunkat, mert mertünk akarni, mert akartunk lenni.

A mai elnyomni akarás más természetű.

Kelet és Nyugat határán helyezkedtünk el, útjában minden európai áramlatnak. Mind a keletről nyugatnak, mind a nyugatról keletnek tartó lökések elsősorban minket értek.

Kelet és Nyugat örökös, állandó ellentéte folytonosan két malomkő, üllő és kalapács közé szorítva tartott minket. Mi voltunk azok, akik a népvándorlás utolsó, hatalmas áramlata előtt kaput zártunk Európa felé és mi voltunk azok, akik Napoleon kecsegtető igéreteinek ellen tudtunk állni és mintegy küszöbként vetettük magunkat útjába ennek a hatalmas, de olyan szerencsétlenül végződő, kelet felé irányuló törekvésnek. És ma, már nem egyedül, már barátok, már szövetségesek társaságában még mindig ugyanolyan zaklatott középhelyzetben mintegy kifejezőivé lettünk az ú. n. európai egyensúly eszméjének. Mivel hazánk sem keleti, sem nyugati, mivel sem germánok, sem románok, sem szlávok nem vagyunk, körülzárt, elkülönített földrajzi helyzetünk a nagyobb arányú terjeszkedést is megnehezíti, világos, hogy erre a leghivatottabbak is vagyunk.

Ez a hivatásunk és szerepünk az európai politikában egy állandó és minden oldalról ható nyomásnak tesz ki bennünket, de amely, mint az egyes emberek számára a minden oldalról ható légnyomás, nekünk életfeltételünk. Csak így tudjuk magunkat egyensúlyban tartani.

Volt idő — óh, nagyon is közel van még — mikor ezt az erős nyomást nem éreztük s mert alkalmunk nem volt nagy, hirtelen erőfeszítésre, erőpróbára, már azt hittük, ki se birnók.

Ez az idő az a 48 esztendő, mely a kiegyezéstől napjainkig terjed. Veszélyes béke, veszélyes csend.

A világosi fegyverletételt követő tömeges kivégzések, majd az erőszak, a nyilvános elnyomatási és beolvasztási törekvések, a Bach-korszak, a sorsnak mind megannyi jótékony ostorcsapása, mely alatt ugyan kiserkedt a vér, ami fájt, sajgott, de amely alatt érezte a nemzet, hogy él, mert szenvedett.

Jó volt nekünk a Bach-korszak. Az elnyomatásban megtanultuk szeretni nemcsak a jelszavakat, hanem megbecsülni magát a szabad-

ságot. A politikailag elnyomott, de gazdaságilag nekilendülő élet lassúbb lélekzetvételhez szoktatta a nemzetet és megmentette attól, hogy elégjen a saját tüzében. A nemzet megérett. Megszívósodott izmokkal, megszíjasodott inakkal képessé lett arra, hogy a kiegyezés után a szentesített szabadságot, alkotmányt, amit vérrel, börtönnel szereztünk, tűréssel, hallgatással kiérdemeltünk, meg is tudjuk tartani. A hallgatás ideje alatt a fájdalom s a lelkesülés, a remény és a kétségbeesés, az elnyomattatás átka s a Haza szent neve egyaránt számüzetett az emberek nyelvéről, belecsitult a szivekbe, belefojtódott, kitörölhetetlen sebbel beleégett, beleforrt. A nyomás olyan erős volt, hogy minden egyes ember érezte s mindenki hallgatólagosan, de teljes erejéből tiltakozott ellene.

A kiegyezés felszabadította a szivet és a nyelvet. A nagy hallgatás után beáll a reakció. Most már lehet beszélni, hangosan lelkesedni, ünnepelni mellet verve nemzeti színeket viselni.

És ekkor jön a napirendretérés minden felett.

A felhők eloszlottak egünkről és mi kezdtünk kihülni, mint kihülne a föld, ha a felhők egyszerre eltünnének légköréből.

Szabadságunk, alkotmányunk megvolt, ezen a téren tehát nem volt már miért küzdenünk.

A lassúbb menetű élet következett a maga összes áldásaival és veszélyeivel.

Amit Széchenyi megkezdett, az önkényuralom időszaka továbbvitt: a gazdasági és belőle következőleg a szellemi fellendülést a 67 utáni békeidőnek kellett betetőznie. A lehetőségek, a feltételek megvoltak hozzá és a mi kis országunk ezalatt a 48 esztendő alatt óriási lépéseket tett előre, hogy jólétben és műveltségben utólérje a nyugati országokat.

Szinte egyszerre jönnek létre a kiépített vasuti vonalak, gyárak, pénzintézetek, gazdasági, iparos-, munkásegyletek; jótékony társulatok; nép- és szakiskolák; irodalmi és tudományos társaságok, szinházak, folyóiratok és napilapok, megannyi képviselője, kifejezője a gazdasági és szellemi fejlődésnek.

Nagyjából, látszólag minden megvan, ami egy ország jövendő virágzásához, boldogságához reményekre jogosíthat, de hiányzik három fontos, igen fontos tényező.

Hiányzik a külső elismerés, hiányzik a nevünk. Azt hittük, csak alkotmányra van szükségünk, s most úgy vettük észre, hogy mit ér, ha nem tud róla senki. A népek társaságában nem mint önálló egyén, hanem csak az Ausztria gyüjtőnév alatt vagyunk ismeretesek s a külföld egyáltalán nem különböztet meg bennünket az örökös tartományoktól. Hogy ennek közelebbi oka mi lehet, nem célunk részletezni, csak a tényt vesszük tudomásul, a tényt, amely nemzeti önérzetünket, türelmünket alaposan próbára tette. Az európai államok valahogy nem tudták elképzelni a mi önálló helyzetünket a Monarchiában s így a külföld előtt való minden nemzetieskedésünk kárbaveszett fáradságnak bizonyult. Ez a hiábavaló törekvés vált aztán sovinizmussá kifelé, befelé pedig istenitésévé mindennek, ami külföldi. Elvesztettük lábunk alól a talajt. Az eleinte egészséges követés, a helyes utánzás, az átvevés és az átvett dolgok meghonosítása átcsapott

a Nyugat esztelen majmolásába. Hogy csak egy példát említsek, minden áron iparos állammá akartunk lenni, akkor, amikor még sajátos és Európában kiváltságos őstermelő-helyzetünket sem tudtuk kellőképen kihasználni. De láttuk, hogy Nyugat az iparából gazdagodott meg s mi nem láttuk be, hogy míg ezen a téren vele sohasem versenyezhetünk, addig országunk őstermelő ereje is kiaknázatlan marad.

Az iparpártoló, a tulipán-mozgalmak gyászos vége, vagy még gyászosabb tengődése mindenkit arra a hamis következtetésre vezetett, hogy erőnket elvesztettük, hogy intenziv életre, tevékenységre képtelenek vagyunk.

Pedig csak az önismeretünk hiányzott. Nem tudtuk, mely irányban és mennyire vagyunk képesek, és ezért semmit sem a kellő helyen kezdtünk el. A hirtelen nekilendülés, fejlődni, a külföldet utólérni akarás ide-odakapkodássá vált. Csudálatos egy nemzet vagyunk, minden iránt fogékonyak. Nálunk minden mag kedvező talajra talált, kikelt s végre egymást nyomta el a sok növény, még pedig legtöbbször a dudva a virágot.

Harmadik dolog amit nélkülözünk: az összetartozás érzése. Erőnk szétforgácsolása és az összetartás hiánya egymásból következik. Mindenki éli a saját kis egyéni életét, valami nagyon szűk kis hatáskörben. Ez még nem volna ugyan baj, mert ha valaki kis körében teljesen betölti hivatását, közvetve a hazának szolgál vele. De veszélyessé válik ez a tagozódás azonnal, amint egyik csoport valamely érdeke összeütközik a másikéval és amint a nemes verseny átváltozik áskálódássá, acsarkodássá, egymás lenézésévé. Már pedig a társadalomban sohasem valósulhat meg az egyenlőség, testvériség gondolata, nemcsak azért, mert az egyének nem lesznek soha egyenlők, egyformák, hanem mert nem is óhajtanak minden tekintetben egyenlők lenni. Minden egyes és minden csoport különb akar lenni a másiknál.

Az elkülönülésnek, a széthúzásnak legjobb kifejezői természetesen a nemzetiségek, de tart ez az acsarkodás a politikai pártokon, az egyetemi fakultásokon és a kisvárosi klikkeken át le egészen a gimnáziumi és reáliskolai tanulók ellenkedéséig. Igaz ugyan, hogy ez az ellenségeskedés sohasem nagy, fontos dolgokon fordul meg, ám akármi legyen is az ok, az eredmény a csúnya, kicsinyes cívódás. És itt nem a kevesek, a kimagasló vezéremberek viselkedése az irányadó, hanem azoké, akik zászlóik köré sereglenek, azoké az apró névteleneké, akik épp, mert tömegben, csak mint tagok szerepelnek, nem érzik magukon a felelősséget tetteikért. Csak a saját szűkkörű kis érdekeiket látják és nem tudnak felemelkedni a nagy közösség, a haza fogalmáig. A szűkkeblű érzések nyomában pedig hatástalan, kicsinyes tettek járnak, melyek csak pazarolják az egyesek és így a nemzet erejét.

A pazarlás különben jellemzi nemzetünket. Talán sehol annyi elszegényedett földbirtokos, mint nálunk. Sehol a népnek annyi szabad ideje és sehol annyi «elfoglaltsága» a vidéki dzsentri fiatalembernek.

Mennyi pénz-, idő- és energiapazarlás!

De hát mi sohasem tudtuk kihasználni az áldott békét. Olyanok vagyunk, mint az emberi szervezetben a haránt-csíkolt izomrostok: csak egyszerre való, nagyszabású, hatalmas tettekre vagyunk beren-

dezve, amelyek után beáll a fáradtság. A lassú, észrevétlen, de állandó, kitartó működésre — egy tüdő izmainak működésére — képtelenek vagyunk.

Ha nagy viharok bele nem kaptak vitorlánkba, bizony mindig csak jobbra-balra ingadoztunk a cselekvés tengerén. Ha nagy tettekre nem volt alkalom, ha nagy ellentállásokra nem volt halálos szükség, bizony csak ülve maradtunk s ölbetett kezekkel vártuk a jobb jövőt. S ha olykor a világ szeme elé kellett lépnünk, feltettük azokat az antik ékszereket, melyeket még nagyapáink kovácsoltak: a régi hírt, régi dicsőséget.

Furcsa életet éltünk mindig. Lelkünk egyik részével a multat idézgettük, másikkal a jövőt áhítoztuk, a «jobb jövőt». Szemünk távollátásra volt berendezve; annyira megszoktuk, hogy a «szebb jövő», a jobb kor távol van, annyira hozzászoktunk a várakozáshoz, hogy a kedvező idő is észrevétlenül siklott el fejünk fölött.

Ülénk a bús sziget homokján
S a vízre bámultunk ... okolván
Sokért a végzetet.

mondja Tompa. Ez az. Mindent a végzetre, a sorsra hárítani. Agrár állam vagyunk, nagyon is hozzászoktunk, hogy jégesőt is, napsugarat is az ég küldjön reánk. Aktivitásunk is mindig szenvedőleges volt: a védekezésben merült ki, sőt akkor is csak a hatalmas, a világrengető veszedelmek elleni védekezésben.

«Nekünk Mohács kell» — mondja a költő és sötét átokká válik ajkán a keserű fohász:

Ha van Isten, ne könyörüljön rajta,
Veréshez szokott fajta.
Cigány népek langyszívű sihederje.
Verje csak, verje, verje!

Ha van Isten, meg ne sajnáljon engem:
Én magyarnak születtem.
Szent galambja nehogy zöld ágat hozzon.
Üssön csak, ostorozzon.

Ha van Isten, földtől a fényes égig
Rángasson minket végig,
Ne legyen egy félpercnyi békességünk,
Mert akkor végünk, végünk.

Hát hiszen nem lett végünk, csak nem éreztük az életet. Ez a sötét hangulat ellepte az utóbbi esztendő fiatalságát s kétségbeesést, vagy pedig áldatlan fatalizmust váltott ki azokból, akikben még feljajdult a honszeretet, de akik már nem tudtak hasonlóvá lenni a márciusi ifjakhoz. Alkalmuk sem volt rá. Mert a nagy idők s a nagy emberek kölcsönösen teremtik egymást.

És ekkor hirtelen, váratlanul, gondviselésszerűen megjött a felelet arra a sok sohajszerű kérdésre, kételyre, mely a lelkekben felhalmozódott.

Fejünk felett megharsant a háború trombitája — és Jerikó falai leomlottak.

Leomlottak elsősorban a békeidőben különvált csoportok között. Politikai pártok felfüggesztették nézeteltéréseiket s egyesültek a Haza céljaira. Es a nemzetiségek? Európa fogvicsorgatva nézte ezt a nemzetkonglomerátumot. Azt hitte, az első szélfúvásra szét fog hullani. S most látja azt, ami — valljuk meg — magunkat is meglep, hogy van itt valami mélyebben járó összetartó erő, mely a mindennapi életben láthatatlan s mint a gondviselés, csak akkor jelenik meg, mikor nagy reá a szükség.

Leomlottak a falak a saját szemünk előtt is. S mint egy óriási, egységes, áttekinthető rónaságot, megismerhetjük saját magunkat. Hogy mik vagyunk, mivé lettünk, mire vagyunk képesek. A falak leomlottak szemünk előtt s látni engednek nem várt, nem remélt dolgokat.

Feltünik a magyar paraszt alakja. Most látszik csak, a fajmagyar mennyire nincs szolgaságra teremtve. Különben hogyan változhatott volna a sok száz éven át elnyomott szegény magyar jobbágy 1848-tól 1914-ig, ez alatt a 67 esztendő alatt a mai nemes, telivér, arisztokrata paraszttá, amely ma már a nemzet életét fenntartó, új vért szállító elem hivatását tölti be. A békeidő kényelmében — mert a magyar paraszt arisztokratikusan kényelemszerető — felhalmozódott energiáját mintha mind most egyszerre akarná felhasználni.

És a többi társadalmi osztály is elvegyül közöttük. Nemcsak az egyenruha teszi őket egyformává. Ami mázzal az úgynevezett kultura beborította a lelkeket, mind leolvadt a háború tüzében. Csak az ősi alap, a régi magyar szív és lélek maradt meg, mely előtt mindenki, aki harcol: csak katona.

Ez a katona, a magyar katona aztán, a háború harsonájának hangjánál ledöntötte a harmadik nagy falat is, mely minket Európa szeme elől 67 esztendeig elfedett.

A Monarchia álneve alól előbúvik: Magyarország!

Ami három tényezőt a békében nélkülöztünk: nevünket, önmagunk ismeretét és összetartásunkat, meghozta ez a háború. Ha ez a nagy vérengzés nem volna olyan rettenetes, visszás, kétségbeejtő, mint amilyen, ujjonganunk kellene, hogy felvirradt ránk végre a tettek, a nagy okulások, nagy tanulások napja. Valahonnan egy lökést kaptunk, mely igaz ugyan, hogy egyelőre a mélybe taszít, de csakhogy aztán a másik oldalon annál magasabbra kúszhassunk a művelődés, a kultura, a haladás, a dicsőség zeg-zúgos birodalmában.

De ehhez emberek is kellenek. Mi kellünk: ifjúság. A Haza kiált, a Haza, amely jelent és jövőt követel tőlünk, ifjúságtól. És itt van! Ez az, amiért ma oly közel érezzük magunkat 1848 március 15-éhez, amiért az előbbi évekétől eltérő érzésekkel gyűltünk itt össze — ünnepelni.

És azt hiszitek, ez az ünneplés?!

Rettenetes és gyönyörű időket élünk: a tettek idejét. Csak tőlünk függ, hogy kihasználjuk. A forradalmak, a gyors fellobbanások ideje elmúlt. A lassú, de állandó égés századában vagyunk. És ehhez szívósság és kitartás kell. Nehéz dolog, mert aprólékosságokba kell öntenünk erőnket s munkánk eredményét nem láthatjuk azonnal, sőt talán sohasem. Így aztán nehéz lelkesülni és szívósan kitartani.

Azonkívül pesszimistáknak is kell lennünk, hogy mindenben meg-

lássuk a rosszat, a javítani valót. De legyen erőnk arra az optimizmusra, mely a javítás kiviteléhez szükséges. Akarjunk javítani és: tegyünk. Mindenki a maga körében, a maga szakmájában, amennyit csak bír. A mérték a szigorú lelkiismeret legyen. Sőt ez sem elég. Meg kell érnünk az önző hazaszeretetre! Meg kell tanulnom, hogy nekem csak az lehet hasznos, ami a hazának is hasznos. Az állam: én vagyok!

Hát ez nehéz és sok küzdelem, sok komoly akarás kell hozzá. De biztasson minket az új század, az új élet gondolata. Kiléptünk a világ szeme elé, még pedig az ünneplő ruhánkban. Jaj nekünk, ha ez az ünneplő korán levásik rólunk. Jaj nekünk, ha beérjük a hírrel, dicsőséggel és megint évtizedekig élődünk belőle, anélkül, hogy észrevennők, hogy a hír, amint elhangzott, nem hír, a dicsőség, amint elmúlt, nem dicsőség többé! Ne emlegessük a dicsőséget, hanem tegyünk dicső dolgokat, mint azok a márciusi ifjak, akiknek emlékére ma összegyűltünk. A szabadság, egyenlőség, testvériség, melynek jegyében ők küzdöttek, ma már modern alakot öltve úgy él, mint mérséklet, arányosság, méltányosság. Ezeknek az elveknek ha hű katonáivá érünk, ünnepelhetjük méltóképen 1848 március 15 ét. Amíg azonban ez a nap felvirrad, szeressük egymást, mert ezzel a Hazát szeretjük, dolgozzunk pedig lelkiismerettel és még a legapróbbakban is lelkesüléssel, mert hisz a hazának dolgozunk.

S vér, veríték, vagy halál az,
Mit kíván,
Áldozattal rakjuk azt le
Zsámolyán.
Hogy mondhassuk csend s viharban:
Szent Hazánk!
Megfizettünk mind, mivel csak
Tartozánk.

R. Kövér Ilona.

*

Székesfővárosi kartársaink katona-árvái. Világháborúnk közvetlen áldozatai azok a hadbavonultak, akik a harctéri ütközetben hősi halált haltak; eltűntek, hadi fogságba kerültek, vagy a harctéren szerzett betegség miatt meghaltak; vagy oly mértékben megsebesültek, megbetegedtek, megrokkantak, hogy ezentúl képtelenek a kenyérkeresetre.

Világháborúnk közvetett áldozatai fentjelzettek amaz eltartott hozzátartozói, akik vagy még nem, vagy már nem képesek a kenyérkeresetre; ilyenek: a gyermek, feleség, szülő, testvér.

Hazánkban nincs annyi árvaház, szegényház, irgalomház, menedékház, hogy a háború okozta összes árvák, nyomorékok, keresetképtelenek a hatóság útján jussanak ellátáshoz. A hatóság nem létesíthet annyi munkakört, nem szerezhet annyi állást, hogy a háború miatt megvakult, siket, béna, amputált és gyógyíthatatlan betegséget szerzett összes volt katonákat képességük és tudásuk szerint foglalkoztassa kenyérkereset végett. A hatóság még az esetben sem nyithatná meg hirtelenében a szükséges emberbaráti intézeteket, ha kellő

költséggel rendelkeznék is; ha pedig azt megadóztatás útján óhajtaná behajtani, elviselhetetlennek panaszolnók a terhet, mert folyton bővül a «veszteséglista» és ezzel egyben kisebbedik az adófizetők száma.

Világháborúnk áldozatai közül külön csoportban kiemelem Budapest székesfőváros fentartotta összes közokt. intézeteinek mindkét nembeli tanítóit, nevelőit, egyszóval kartársainkat, s megválasztottakat és ideigleneseket, a főigazgatótól a felügyelőnőig és az általuk eltartott hozzátartozókat.

Férfikartársaink nagy része hadbavonult, egyre kisebb lesz az itthonmaradt idősebbek és a felmentettek száma. Nőtársaink férjei is hadbavonultak. A hadbavonultak közé sorolom azokat a férfikartársakat is és nőkartársaink ama férjeit is, akik az önkéntes őrseregben teljesítenek szolgálatot; ezek és hozzátartozóik szintén lehetnek a háború áldozatai. Nőkartársaink nagy része önkéntesen ápolja a harctéri sebesülteket, betegeket; ezek és hozzátartozóik szintén lehetnek a háború áldozatai. Ilyen ápolást is katonai szolgálatnak kell minősítenünk.

Ad ugyan a hatóság a háborúban megrokkantnak, a hadbavonult özvegyének, árvájának pénzbeli segítséget végkielégítés, nyugdíj és nevelési pótlék címen, de ez igen csekély; a meghalt és megrokkant hadbavonultnak keresetképtelen szülőjére, testvérére már nem terjedhet a hatóság anyagi gondossága.

Mi tudjuk azt, hogy aki hivatalból tanít, nevel, az oly erkölcsi magaslaton áll, hogy csak adhat javaiból a társadalomnak: tudásával világosságot, szeretetével melegséget, jó példájával buzdítást a mások megsegítésére; de nem kérheti és nem várhatja — függetlenségének és tekintélyének megőrzése végett — saját bajainak a társadalom útján való orvoslását.

Kartársaink száma óriás. Ezidőszerint vagy 3000-en vagyunk férfiak és nők, akik Budapest székesfőváros fentartotta közokt. intézeteiben tanítunk és nevelünk. Sorainkban is igen kevés családot kímélt meg a háború. A hazafias kötelesség teljesítése miatt már számosan vannak sorainkból a veszteséglisztán, kartársi gondunkra és szeretetünkre szorulnak immár a keresetképtelen hátramaradottak: első sorban a gyermek, a nemzet virága.

Ne várjuk meg azt az időt, amikor a hatóság anyagi erőforrásai elapadnak, hanem fogadjuk minél előbb kartársi szeretetünkbe a keresetreképtelen hátramaradottakat: elsősorban a gyermeket, a haza reményét.

Fogjunk össze s ne legyünk közönyösek. Ne burjánozzék fel közöttünk a kicsinyes mérlegelés, közös úton járunk mindnyájan: tanítunk és nevelünk. Elhatározásunkkal, cselekedetünkkel nemcsak megálljuk majd erőnk próbáját, hanem majd ezzel is tanítani, nevelni fogjuk a társadalom többi rétegét.

Cselekedetünkkel adjunk erőt, bizalmat, reményt a hadbavonult férfikartársunknak, hogy családjáról tehetségünk szerint gondoskodni fogunk. Cselekedetünkkel nyugtassuk meg nőkartársunknak hadbavonult férjét, hogy szeretetadományunk igen csekély viszontszolgálat az ő nagy kötelesség teljesítésével szemben, aki a mi megvédésünkre

a magyar nemzet fenmaradása végett küzd, szenved, feláldozza életét, egészségét. Cselekedetünkkel növeljük nőkartársunk lelki erejét, aki ápolja a harctéri sebesültet, beteget.

A megoldást mellékelt alapítvány-tervezetben vázolom, kérem, hogy javítása végett ki-ki hozzászóljon. Ha megállapodtunk kívánságunk szerint a feltételekben, az alapítólevél végleges megszövegezésére jogtudóst kérünk fel, hogy kormányi jóváhagyás végett minél előbb felterjeszthessük.

Ha mindegyikünk ad e célra rögtön a felhivás kibocsátása után egyszersmindenkorra egy aránylag csekély összeget, személyenként pl. 20 korona járulékot, rögtön együtt van 60,000 korona tőke; ennek 4%-os évi kamatja 2400 korona. Ha a segítség legkisebb tételét évi 100 koronában állapítjuk meg, már az első évben 24 egyénen segíthetünk. Ha kevesebben kérik a segítséget, egy egyénre több korona is juthat u. a. évben.

Ezt a 60,000 korona tőkét 100,000 koronára növelhetnők évek mulva, ha minden székesfőv. tanintézet ifjúsága és tanári kara e célra évenként egy hangversenyt rendezne iskolájában népszerű helyárakkal. Másrészt kartársaink szellemi erőforrásai is kiapadhatatlanoknak látszanak: közöttünk sok a művészlélek, akiknek alkotását, előadását értékesíthetnők e célra. Hatóságunk nemcsak helyeselni, hanem támogatni is fogja törekvéseinket, mert annyival kevesebb gond terheli a hatóságot, amennyivel több pénzbeli segítséget adhatunk mi.

Világháborúnk eredményéről, végének idejéről ma még nem tájékozódhatunk; csak azt tudjuk, hogy nagyon sok bajt kell majd enyhítenünk; de a legkisebb baj mindig az lesz, amelyet pénzzel orvosolhatunk. Ezért siessünk az alapítvány megteremtésére. Senkise bizakodjék el abban, hogy hozzátartozóinak e segítségre nem lesz szükségük, mert a jövedelem csökkenése és az elszegényedés a háború borzalmainak sorába tartozik. Tervezett segítségünk nem sok, de jóval több a semminél; vele nem akarjuk szolgálni a fényűzést, hanem fedezni akarjuk az életszükséglet egy részét.

Segítségünkkel ki-ki majd befejezheti tanulmányait, kit-kit önállósíthatunk választott életpályáján, kinek-kinek kiegészíthetjük szerény kelengyéjét, kinek-kinek elviselhetővé tesszük hajlott korát, kinek-kinek módot nyújthatunk a gyógyulásra. Mindez életkörülmények buzdítsanak minket a kartársi kötelesség teljesítésére.

Tudom, hogy az e célra kért 20 korona a legtöbb kartársunknak ma hiányt jelent, mert már eddig is szolgálták a hadsereget munkával, ápolással, szeretet-adománnyal; de viszont, ha meggondolom, hogy mily áldás lesz e segítség, ez a tudat bátorít fel engem arra, hogy javaslatomat szives elfogadásra ajánljam. Mi székesfőv. kartársak, akik eddig bárki idegen hadbavonultat és hozzátartozóját megsegítettünk, mi ne tagadjuk meg segítségünket céhbeli véreinktől se. Ha lesz erkölcsi erőnk, meg fogjuk teremteni a tőkét, amellyel majd nagy anyagi erőt fejthetünk ki évtizedekig. A nyugdíjasokkal együtt 3000-nél többen vagyunk kartársak, vagyis a székesfőváros hatósága két katonai ezredet kitevő pedagogussal dicsekedhetik. És le fogjuk győzni a nehézségeket, ha úgy gondolkozunk, mint Nagy Frigyes, aki azt mondta: Gott ist immer mit die stärksten Regimenter».

Még csak az a kérdés, hogy ki legyen az alapítvány pénztárosa. Egyes kartársra nem bízhatjuk a pénzt, el sem vállalná megőrzését; a hatóság is bajosan illeszthetné be apparátusába; függetlenül teremtjük meg és függetlenül óhajtunk vele rendelkezni. Leghelyesebbnek vélem, ha tanítói egyesülethez fordulunk. A magam részéről elsősorban ajánlom a Mária Dorothea jótevő tanítónői egyesületet, melyet megbecsülni tanultunk előzékenysége, lelkiismeretes pontossága és az idegen vagyonnal való hűséges sáfárkodása miatt. Kérjük meg az egyesületet, hogy saját vagyonától elkülönítve kezelje alapítványunkat; csak hálásak lehetünk, ha hajlik kérésünkre.

Alapítványunk védő tisztére polgármester urunkat kérjük fel, hatóságunk részéről ellenőrzőnek a segítség-osztó bizottság gyűléseire a közokt, ügyi tanácsnok urat hívjuk meg.

Alapítvány-tervezet.

1. *Alapítvány célja.* Mindazok a férfiak és nők, akik Budapest székesfőváros fentartotta közokt. intézetekben rendes, vagy ideiglenes minőségben (a főigazgatótól a felügyelőnőig) tanítanak és nevelnek, vagy tanítottak és neveltek, az általuk eltartott családtagok (gyermek, feleség, szülő, testvér) javára alapítvány-tőkét létesítenek befizetett járulék alapján oly célból, hogy az évi kamatokból a segítségre szorult e családtagok pénzbeli segítséget kapjanak.

2. *Alapítvány neve.* Székesfővárosi kartársak katona-árvái.

3. *Alapítvány védője.* Az alapítvány védője Budapest székesfőváros mindenkori polgármestere.

4. *Járulék.* A járulék személyenként egyszersmindenkorra befizetett legalább 20 korona. Csak az a férfi és nő fizethet járulékot, aki Budapest székesfőváros fentartotta közokt. intézetek egyikében tanít és nevel, vagy tanított és nevelt és a székesfőváros pénztárából kapja fizetését, nyugdíját. Ilyen férfi és nő nevére hozzátartozó, vagy idegen egyén is befizethet járulékot akár még él, akár már meghalt.

5. *Tőke növelése.* A befizetett járulékon kívül növelhető az alapítvány tőkéje hangverseny s más társas-mulatság jövedelmével, idegen egyének önkéntes adományával is. Kizárt azonban a közönség körében történendő pénzgyűjtés. Az alapítvány érdekében való s mulasztthatatlan kiadások, költségek (pl. nyomás, posta) az alapítvány terhelik.

6. *Kezelés.* Az alapítványtőkét szívességből felelősséggel őrzi és kezeli a Mária Dorothea Egyesület saját vagyonától elkülönítve.

7. *Pénztáros.* Az alapítvány pénztárosa a M. D. Egyesület pénztárosa, ezidőszerint Berta Ilona, az Erzsébet-Nőiskola igazgatója (VII. István-út 93.), akinek nevére a cél jelzésével postán küldendő az alapítvány növelésére szánt járulék, pénzadomány stb. Az alapítvány bevételeit, kiadásait tételenként könyveli el a pénztáros számadáskönyvben; beküldőnek nyugtatja a járulék, adomány stb. címen befolyt összeget.

8. *Pályázat.* A M. D. Egyesület Budapesten megjelenő legalább két pedagogiai lapban minden év január havában u. a. év március

1-én lejáró pályázatot hirdet a pénzbeli segítség elnyerése végett. A kellően felszerelt bélyegtelen kérvények a M. D. Egyesület titkári hivatalába küldendők (VIII., Orczy-út 6. sz.) a Tanítónők Otthonába. Alkalmas mellékletek: keresztlevél (születési bizonyítvány), házasságlevél, halottaslevél, adóbizonylat, az évi jövedelmet feltüntető okirat, isk. bizonyítvány, katonai hatósági bizonyítvány. A kérvényen jelzi az illetékes világi hatóság, hogy folyamodó még él.

A segítség-osztó gyűlés napjáig a M. D. Egyesület titkára megszerkeszti a folyamodók minőségi táblázatát.

9. *A segítség-osztó bizottság tagjai* számszerint legalább 30-an vannak és a gyűlésre meghivandók.

a) Elnök: a M. D. Egyesület egyik alelnöke.

b) Jegyző: a M. D. Egyesület titkára.

c) Pénztáros: A M. D. Egyesület pénztárosa.

d) Ellenőrző: Budapest székesfőváros közokt. ügyosztályának mindenkori tanácsnoka (általa kiküldött helyettes).

e) Azok a férfi- és nőkartársak, akik Budapest székesfőváros közokt. bizottságában képviselik a különböző rendű tanintézetek érdekeit.

f) A 30-as létszámot kiegészítendő olyan férfi- és nőkartársak, akik Budapest székesfőváros fentartotta közokt. intézetekben tanítanak és nevelnek, vagy tanítottak és neveltek. Elhalás vagy lemondás esetén ezek önmagukat egészítik ki.

10. *Gyűlés.* Az elnök minden év márc. 5-én posta útján meghívja a bizottság tagjait márc. 11-ikére következő hétköznapon d. u. 5 órakor a Tanítónők Otthonában tartandó segítség-osztó gyűlésre.

Az elnök vezeti a gyűlést. A titkár jelentést tesz a beérkezett kérvényekről, bemutatja a folyamodók minősítési táblázatát. A pénztáros jelentést tesz a pénztár állapotáról; a tőke elhelyezéséről; a kiosztandó kamat nagyságáról; bemutatja a számadás-könyvet, amelyben megjelentek névaláírásukkal lezárják az elmult év tételeit. Tanácskoznak, határoznak, szavaznak a megjelentek. A titkár megszerkeszti a gyűlés jegyzőkönyvét, amelynek egyik példányát őrzi a M. D. Egyesület irattárában, másik példányát elküldi védőnek.

11. *Segítség odaitélése.* Csak az évi kamat adható segítség címen, a tőke nem. A segítség legkisebb tétele személyenként évi 100 korona. Csak annak hozzátartozója (gyermek, feleség, szülő, testvér) kaphat segítséget, aki befizetett 20 K járulékot. (Ez a pont az árvák segítségét lehetetlenné teszi. Szerk.)

Előnyben részesül annak a járulékosnak hozzátartozója, aki mint hadbavonult katona (önkéntes őrsereg tagja) a haza védelmében meghalt, eltünt, hadifogságba került, vagy keresetreképtelenségig megrokkant; valamint annak a járulékosnak hozzátartozója, aki a hadbavonult sebesült vagy beteg katona ápolása következtében halt meg, vagy keresetreképtelenségig megrokkant.

A folyamodók sorában előnyben részesül a kiskorú, vagyontalan, önálló keresettel és jövedelemmel nem biró gyermek, különösen az esetben, ha nem juthatott árvaházi ellátáshoz. A feleség, szülő és testvér címen folyamodó ügyén dönt a legnagyobb rászorultság, a vagyontalanság és keresetreképtelenség miatt. — Ugyanaz az egyén

több évben is kaphat segítséget, mindössze azonban csak 1000 koronát.

A pénztáros postán küldi folyamodónak a megszavazott segítséget, a vevényt a jövő gyűlésen bemutatja a bizottságnak. A titkár postán visszaküldi a folyamodók okiratait, a vevényeket a jövő gyűlésen bemutatja a bizottságnak.

A ki nem osztot kamatot pénztáros a tőkéhez csatolja.

12. *Rendelkezés.* A bizottság ama tagjai, akik egyben járulékosok, az összes járulékosok nevében rendelkeznek az alapítvány sorsáról az esetben, ha már nem óhajtanák a M. D. Egyesület kezelésére bízni az alapítványt, vagy ha az Egyesület már nem óhajtaná kezelni. E kívánság bejelentendő a segítség-osztó gyűlésen, esetleg külön összehívott gyűlésen. Ha az elnök átadta a bizottság járulékos tagjainak elismervény ellenében az alapítvány tőkéjét (takarékpénztári betétkönyv, értékpapir, készpénz), folyó kamatait, az egyesületnél lévő és az alapítványra vonatkozó okiratokat, akkor ezzel megszünt a M. D. Egyesület felelőssége. (Nincs intézkedés a tervezetben, hogy mi lesz az alapítványi tőkével akkor, ha már nem lesznek segélyre szoruló katona-árvák. Szerk.)

Komáry Erzsébet
ny. székesfőv. polg. isk. tanítónő.

*

Reformgondolatok az elemi iskolai rajzoktatásról cím alatt *Dienes Károly* kartársunktól a «Magyar Tanítóképző» februári számában hosszabb cikk jelent meg, melynek kivonatát itt közöljük:

A játékösztön a kis gyermek összes szellemi képességeinek mozgatója, alapja. Minden szerzett képzetét csak játék közben teszi igazán használható tulajdonává. A játékösztönt tehát fel kell használni olyan tárgyak tanításánál, amelyeket a gyermek, éppen ettől az ösztönétől hajtva, még iskolába lépése előtt önként gyakorol: a kézimunka és a rajz tanításánál. A gyermek játékának tárgyait vagy előszedi onnét, ahol találja, vagy valahogyan megcsinálja, azaz utánozza agyagból, papirból, fából stb. A térbeli megalkotásra való törekvés tehát minden gyermeknél az első lépés az alkotó munkára. A rajztanításnál követendő természetes eljárás tehát az, ha azt kézimunkával vezetjük be s azzal állandóan összeköttetésben tartjuk. A játékszerű kézimunkát kivétel nélkül minden gyermek gyakorolja iskolába lépése előtt, míg rajzolni ilyenkor még nem minden gyermek szokott, de mindamellett a körülményekhez képest a rajzoltatás is élvezetes és kitünő játékká válik.

A kézimunka és rajz egybekötött tanítását azonkívül kapcsolatba kell hozni a többi tárgy anyagával. Menete a következő lehetne: homok, kavics, agyag és ezeket kiegészítő papir és fácskák szolgáltatják az első játék-kézimunkák eszközeit. Lassankint a játék témáit, tárgyait a beszéd- és értelemgyakorlatok közben vagy ezek után rajzoltatjuk s csak lassan, észrevétlenül irányítjuk, helyesbítjük a gyermek kiképzés-módját. Ha a beszéd- és értelemgyakorlatok témáit is lehetőleg kézimunkával és rajzzal kísértetjük, ez lesz a természetes tanítási eljárás és az alkotó munkára való nevelés.

Az I. és II. osztályban még a kézimunkának legyen vezérszerepe a rajz előtt, a III. évben azonban fokozatosan már az utóbbi veszi át a vezetést, úgy hogy ettől kezdve minden dolgot előbb kell rajzolni, mint kézimunkával megcsinálni.

A kombinálás is eleinte való, könnyen mozgatható tárgyakkal gyakorlandó természetes és különböző nagyságú és színű tárgyak ritmikus rakosgatásával, csoportosításával, csak azután következik a rajz által való kombinálgatás, míg később a rajzolgató eljárás vezet. A különböző színes papirformákból e célból gyűjtemény készítendő; felhasználhatók kombinálgatásra gyümölcsmagvak, termések, növénylevelek és virágok is. Kivághatók és összerakhatók a magyar díszítő stílus egyszerű elemei. Ezt követi a rajzbeli tervezés és ennek megalkotása kézimunkával, majd később tervezés tárgyakra és a tervezetnek a tárgyon való kivitele.

Hogy ma még a főváros elemi iskoláiban nem mutatkozik a tervezés terén a megkívánt eredmény, cikkíró annak tulajdonítja, hogy a rajzolást csak a külön rajzórákon gyakorolva, a többi tárgyak körében a rajzot és a kézimunkát nem alkalmazzák az alkotó munkára való nevelés eszközéül, s így a tervezésre kevés idő jut. A kombinálgató tervezést a cikkíró az alkotó munkára való nevelés fontos és leghatékonyabb részének tartja, ezért enélkül nem tartja egésznek a rajz és kézimunka szerepét a középiskolákban sem, ahol nem szabad beérni a formák ábrázolásával. Az általános tanítás keretében folytatott rajztanításban is az eleven kombináló képesség hozza meg a legjobb sikert.

Visszatérve az elemi iskolához azt mondja a cikkíró, hogy az I—II. osztály állandóan egyforma beszéd- és értelemgyakorlatait a kézügyesség és a rajz jótékonyan felfrissítené, a cselekvő szemléltetés és a nyomában járó cselekvő önmunkásság élvezetessé és változatossá tenné a tanító és tanuló munkáját egyaránt.

A szemléltetéshez és munkáltatáshoz a tanítónak egész kis múzeumot kellene összegyűjteni, a gyermekek is tartanának az iskolában egy-egy nagyobb dobozt a legszükségesebb anyagokkal (kavicsok, kevés homok, kis falapát, moha, pálcikák, használt gyújtó, gyújtódobozkák, zsuppszalmaszálak, nád, magvak, papir- és deszkadarabkák). Amikor az ideje eljön, e tárgyakkal való munka eredményét le is rajzoltatjuk.

Ez eszmék megvalósítása nem könnyű, ezért most kellene az erre vonatkozó tanterv és vezérkönyv készítésének módjáról gondolkozni.

Olyan rajztanítási vezérkönyvet kellene írni, amely nem csak a rajzórák, hanem az összes alkalmas egyéb tárgyak tanítását kísérné, hogy a tanító a rajz- és kézimunka-órákon mindenkor a különböző tantárgyak aktuális kérdéseit ismételje, megvalósítsa, fejlessze. Ilyen vezérkönyv az elemi ismeretek valóságos illusztrált enciklopédiája lenne. A rajz és kézimunka legyen a tantárgyak közt az összekötő kapocs és a gyakorlati végcél.

Minthogy ilyen vezérkönyv egyhamar el nem készülhet, előbb a rajztanításra vonatkozót kellene megszerkeszteni, bár cikkíró szerint jobb volna először a többi tárgy vezérkönyvét ez intenciók értelmében

átalakítani s csak azután következnék a rajztanmenet megállapítása. Ennek a népiskolai tanítók, akik közül nagyon kevesen tudnak rajzolni, igen jó hasznát vennék.

Éppen olyan szükséges a szakfelügyelet. Mindezeket pedig meg kellene előznie a tanítóképzők rajztanítási reformjának és szakfelügyeletének megoldása.

Dienes Károly így fejezi be cikkét:

«Ha a rajz és kézimunka tanítása az elemi iskolában ilyen módon megreformáltatnék és ehhez az alaphoz kapcsolódnának hasonló szellemű megoldással a többi magasabb iskolafokozatok is, úgy nemcsak kiválóan eredményes rajztanítást, hanem egy hatalmas, életrehívható kultúrát lehetne létrehozni, amely a haza polgárainak nem szakadozott, egyoldalú, hanem harmonikus, a mai kor szellemének megfelelőbb, szociálisabb jellegű képzésével átalakíthatná, fellendíthetné elernyedőben lévő összes jóravaló képességeinket.»

H. K.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. *Február.* Kedves és tapintatos hazaszeretetről tesz tanuságot *a felsőbb leányiskolaügy érdekében* alakult egyesület azzal a határozatával, hogy harcban álló társaiktól nem szedik be a tagsági díjat.

*

A nőiskola jövője ma nehezebb, mint bármikor — tűnődik *Gosche* Ágnes dr. Pedig látja, hogy kultúrfeladata pótolhatatlan. Érzi, hogy a pótolhatatlanság tudatát bele kell vinni a közvéleménybe. De hogyan? Mivel? — Erre igyekszik felelni. Nagyon szükségesnek tartja, hogy a speciális női munkakörökkel minden nő törődjék, még ha nem is megy férjhez, még ha szakműveltsége is van. A háziasszonyi és családanyai hivatást ismerni és becsülni kell. Ez a kör méltó a módszeres tanulmányozásra már csak azért is, mert ha helyesen fogják fel, akkor fejleszti az érzéket a jelenkor nagy kérdései iránt. «Anyai érdeklődés» — így fejezhetjük ki a nőiskola legfőbb családi és társadalmi célját, ebbe koncentrálhatjuk minden tantárgyát, ez a fogalom nagyon gazdag és nagyon sok benne az egységesítő erő. Jelmondatnak azt írhatjuk minden nőiskola homlokzatára: Ismerd meg az életet, mely emberről emberre száll .... A részletek megoldása lehet sokféle, már a helyi viszonyok szerint is, de a lényegnek nem szabad seholsem hiányoznia: a nemzeti irodalomnak és a pedagógiának, a pszichológiának meg az önismeretnek!

Gosche Ágnes nem ajánlja a nőiskolát azoknak, akik rövid idő alatt óhajtanak diplomát szerezni fölöslegesnek tartja azoknak is, akik tudományos kiképzésben akarnak részesülni. Hosszasan emlékezik meg főleg olyan esetekről, mikor a fiatal lány nem ismeri az emberi munka köröket és nincs tisztában saját magával; fejtegeti, hogy a nőiskolai ismeretkörök milyen pályákat szerettetnek meg.

Wichgram kiadó utóiratban fűzi a cikkhez, hogy a nőiskola, mint kenyérkeresésre nevelő szakiskola, talán sokkal látogatottabb lenne, de céljának nem felelne úgy meg.

Végeredményben kiviláglik mind az értekezésből, mind a megjegyzésből, hogy bár lenne a női szaktanfolyamokon magában az iskola szellemében valami, ami közelebb hozza azt a családi műveltséghez, viszont minden családi iskolában, ami könnyebbé teszi a kenyérkere-

setet. Hogy ne vesszen kárba a sok munka, ha máskép alakul az élet. Ez a nőkérdés legnehezebb problémája.

*

Deutsch Regina még tágabb körben kutat, azt kérdezi, hogy *mit várhat Németország jövője a nőmozgalom közhasznú tevékenységétől.* Először visszapillant az 1870/71-iki háborúra. Összehasonlítja annak a kornak az asszonyát a maival. Nagy haladást lát. A nőmozgalom 50 év alatt megnyitotta a műveltség új útjait; bővítette a nő munkakörét; tanított szervezkedni; hozzászoktatott az önuralomhoz. A hatás nem maradt el. Ezt az irányt bátran lehet követni. — Ezentúl pedig még több nevelt asszonyra lesz szükség a nyilvános életben. Itt van elsősorban a házi gazdálkodás. Milyen más volna, ha nem tartaná vissza a legjobb, a legotthonülőbb asszonyokat éppen a jóság attól, hogy körülnézzenek! Tágabb látókörrel észre kellene venni az egyesnek a maga nagy fontosságát. Látná, hogy ki kell fejtenie minden erejét a közösség javára. Még fontosabb: a gyermeknevelés. Embert nevelni a hazának! Az anyai hivatás soha önfeláldozóbb nem volt, mint most. — Végül pedig a női polgárjog, melynek ideje közeledik, ebben a fényes szabadságharcban, de tudni kell vele élni, kötelességet kell érte teljesíteni, dolgozni kell gazdagnak és szegénynek, úgy, mint az igazi nőmozgalom tanítja.

*

Josephine *Lévy-Rathenau a dolgozó nő* teljesítőképességével foglalkozik a háború szempontjából. Nagyrészt a nőknek tudja be, hogy a német közgazdaság ezekben a nehéz időkben helytállt, hogy az ipar virágzik és a munkanélküliség eltünt. Meggyőződése, hogy mindez még inkább így lenne, ha béke idején telt volna több pénz, idő és erő a nők kiképzésére. Németországban mindenütt azt tapasztalja, hogy a hivatásban élő nő tud legjobban alkalmazkodni a nyugtalan viszonyokhoz, ő találja fel magát legelőbb, ő védi legjobban mind a saját érdekeit, mind a közösség javát. Tud parancsolni és engedelmeskedni. Tud újat alkotni: új intézményeket, új iparágakat ott, ahol erre legnagyobb szükség van, ahol az idegen munkát kell helyettesíteni. Dolgozik és a vállalt kötelességnek hűségesen, lelkiismeretesen eleget tesz. Hozzátartozója nyugodtan mehet a harctérre.

Mindebből azt következteti, hogy bővíteni, javítani kellene az iskolázást az asszonyoknál, ha a családi körülmények ezt megengedik. Főleg a földmívelésben jó volna rövid idő alatt hosszú évek mulasztását helyrehozni a munkásnőknél, de talán még inkább a birtokosnőknél.

Josephine Lévy-Rathenau kijelentései a nőiskola és a szakiskola jövő feladatait szabják meg. Fontos volna alaposabban kikutatni azt is, hogy minek mit köszönhetnek a német szakiskolákban.

Olbrich professzor *háborús írásbelieket* közöl *egy Studienanstalt legfelsőbb osztályából.* Az egyik dolgozat összehasonlítja Karthagót meg Angolországot, Rómát és a Németbirodalmat, meglepő a minden rész

letre kiterjedő földrajzi tudás, a mély politikai megértés. — A másik dolgozat Németország és Ausztria szövetségét Niebelungentreue-nek nevezi szinte költői emelkedettséggel, sőt sok tekintetben még föléje is helyezi a Niebelungentreue-nek. Csak az a kár, hogy Magyarországról nem emlékezik meg külön.

*

Aki katonáink kórházi ellátással foglalkozik, az olvassa el *Wegener* igazgatónő szép elbeszélését: «*Die Fahrt ins Kriegslazarett Wloclawek.*» Ha valaki eltalálja a módját, mennyi örömöt szerezhet a legszerényebb eszközökkel. Milyen nagy értéke van ott sok mindennek, amit mi alig becsülünk. És mennyi hálás szelídség terem a kemény, önfeláldozó harcosok szívében az okos jótékonyság hatására!

*

Az *irodalmi értesítő*-ben *Sallwürk* tanácsos olyan filozófiai munkákat bírál, melyeknél már a cím maga jelzi a gondolatmenetet: «Das Weltproblem vom Standpunkte des relativistischen Positivismus» — azután: «Probleme der Sozialphilosophie».

Holdorff a munkaiskolai könyveket tárgyalja, még pedig leginkább az abc-ket. Neki is az a meggyőződése, hogy a jó abc veti meg az alapját a nép olvasási kedvének, de azért az itt kifejlődött vitában azt az álláspontot foglalja el, hogy nem elég az olvasmányok kedves nyelve és vonzó tartalma; elengedhetetlen a hangok és a betűk módszeres felépítése.

*

A *közlemények*ben két főtárgy uralkodik. Először: a gyermek és a háború, illetőleg a fiatalság és a háború; — a «Schulmuseum der Stadt Berlin» kér új impulzusokat is, még pedig minél előbb, mert el akarja végezni a feldolgozást. — Azután: háztartási tanfolyam, főzőiskola, hadsegélyzés és a nők; — kiemelik a vándoriskoláknak azt a nagy előnyét, hogy csökkentik a városba való beözönlést és a vidék elnéptelenedését.

Érdekes feljegyzés az is, hogy Steiermarkban a kultuszminisztérium úgy döntött egy vitás kérdés kapcsán, hogy a pedagógia terén a Fachmann-kifejezést nem lehet betű szerint venni, ez a nőkre is vonatkozik, mert «Fachmann»-ná teszi őket a megfelelő kvalifikációjuk.

Fontosabb ennél az, hogy Wienben hadsegélyző tanfolyamokat is tartanak a szociális munkának abban a szakiskolájában, melynek a neve: «Vereinigte Fachkurse für Volkspflege.» E tanfolyam célja, hogy sok szolgálatrakész nő vegyen részt a négy heti elméleti oktatás után a néhány hónapos kötelező gyakorlaton.

Dr. Schmidt Mária.

IRODALOM.

Prinz Gyula dr.: MAGYARORSZÁG FÖLDRAJZA. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása. Öt térképpel a szövegben és egy térképmellékkel. — Budapest, 1914. M. földrajzi int. r.-t. kiadása. Ára 10 K.

Prinz Gyula dr.: BUDAPEST FÖLDRAJZA. Városföldrajzi tanulmány. — Budapest, 1914. M. földrajzi int. r.-t. kiadása. Ára 8 K.

Magasabb színvonalú földrajzi tankönyvünk kevés van. Ritka időközökben jelenik meg egy-egy számottevő mű. Pedig a tankönyveknek folyton lépést kell tartani a tudomány fejlődésével, fel kell dolgozni az újabb kutatásokat, össze kell gyűjteni az irodalomban szétszórtan megjelent adatokat, vissza kell tükröztetni az újabb felfogásokat. E hiányokon óhajtott legalább némileg segíteni a Magyar földrajzi Intézet r.-t. Prinz két munkájának kiadásával.

A «Magyarország földrajza» Prinz Gyulának az Erzsébet-Nőiskola polgári iskolai tanítónőképző intézetében tartott előadásait foglalja magában. Szerző előszavából idézzük a következő sorokat: «Előadásaim leírása még nem «Magyarország földrajza» teljes egészében. Egész fejezetek kidolgozatlanok, hiányosak, tömérdek pótlást és javítást igényelnek. Első sorban növendékeimnek írtam, hogy előadásaimat figyelemmel kísérhessék, de azt hiszem, használhatják középfokú iskolában működő tanáraink és tanítóink is, már ebben a formájában. Három éven belül azonban tervem szerint meg fog jelenni maga a megfestett kép, melyhez ez a vázlat készült.»

A könyv fejezetei a következők: *Magyarország földje.* (A magyar föld származástani vázlata, felépítése és morfológiai osztályozása.) *Magyarország vízrajza, Magyarország közlekedés-földrajza. Magyarország település-földrajza.* (Magyarország mint lakóhely, a városok földrajzi fekvése, a települések függőleges eloszlása, életnyilvánulásai, a városias lakosság.) *Magyarország gazdasági földrajza. Magyarország politikai földrajza.* (Az állam politikai fekvése, területének alakja, az állami határ tagolódása, leírása. Az állam természetes középpontja, az országrészek és vármegyék topografiája, a politikai községek földrajzi elterjedése.)

A «Budapest földrajza» az első mű kiegészítéseül szolgálhat s ennek megfelelően az előbbiben Budapestről kevés szó esik. Tartalma: 1. A székesfőváros talajának ősföldrajzi kialakulása. 2. A budai hegység és a pesti síkság felépítésének szerkezete és arculata. 3. Hévforrások és keserűvizek. 4. A Duna Budapest körül. 5. Budapest környé-

kének hidrografiai jellemzése. 6. A székesfőváros klimája. 7. Természetnyujtotta hatások Budapest keletkezésére és fejlődésére. 8. A domborzat hatása Budapest fejlődésére. 9. Budapest vonzásterületének közlekedési földrajza. 10. Budapest gazdasági földrajzának alapvonalai. 11. A város alaprajza.

Tanítók és tanítónők a Budapest földrajzát a Nemzeti Nőnevelés kiadóhivatalában féláron 4 K-ért rendelhetik meg.

*

Hofbauer Dezső: A CSALÁDI PÓTLÉK. (1912. évi XXXV. törvénycikk.) — Budapest, 1915. Lampel R. könyvkereskedés r.-t. kiadása. Ára 1·20 K.

Hofbauer Dezső vallás- és közokt. miniszteri számellenőr könnyen áttekinthető feldolgozásban, bő és világos magyarázatokkal ismerteti a családi pótlékról szóló törvényt különös tekintettel a vallás- és közokt. minisztérium alá tartozó valamennyi hatóság, intézet, továbbá a nem állami iskolák alkalmazottaira.

A könyvnek nagy előnye, hogy a törvénnyel kapcsolatos körrendeleteket, továbbá a vitás esetekből eredő közigazgatási bírósági itéleteket is összefoglalja és megadja a különböző kimutatások mintáit.

*

A **Magyar Könyvtár** legújabb füzetei:

754—755. *Mikes Lajos: Zeppelin.* — Ára 60 fillér.

756. *Conan Doyle: Nagy-Britannia veszedelme.* Sziriusz kapitány jegyzeteiből. Fordította *Góth Sándor.* — Ára 30 fillér.

757—758. *Gonda Béla: A hadiflottáról.* — Ára 60 fillér.

214/1915.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak folyó évi március hó 2-án 10,887 sz. a. kelt rendeletére pályázat hirdettetik az *áll. «Erzsébet Nőiskola» felsőbb leányiskolai nevelőintézetébe való felvételekre az 1915—1916. tanévre.*

Az I. osztályba felvétetik:

10 növendék bennlakásra,

16 növendék félbennlakásra.

Tan- és tartásdíja a bennlakó növendékeknek évi: 1,400 K.

Tan- és tartásdíja a félbennlakó növendékeknek évi: 1,000 K.

A felsőbb osztályokba csak kilépés esetén vehetők fel újonnan jelentkező növendékek az üresedő helyek minőségéhez mérten.

A felvételért benyujtandó kérvényeket a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Urhoz kell intézni és alulírt igazgatónál beadni.

A kérvényhez a következő okmányok csatolandók:

1. Születési bizonyítvány.
2. Orvosi és oltási (ujraoltási) bizonyítvány.
3. Megfelelő osztálybizonyítvány.
4. Szülők vagyoni állapotát, foglalkozását és lakását feltüntető hatósági bizonyítvány.

A kérvények beadásának határideje 1915. évi május hó 31.

Budapest, 1915. március hó 16-án.

Berta Ilona
az áll. «Erzsébet Nőiskola» igazgatója.

215/1915.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak folyó évi március 2-án 10,887 szám alatt kelt rendeletére pályázat hirdettetik az *áll. «Erzsébet Nőiskola» polgári iskolai tanítónőképző intézetébe való felvételekre az 1915/1916. tanévre.*

Az I. évfolyam két szakcsoportjára felvétetik:

5 növendék 620 K tartásdíj fizetéssel bennlakásra,

13 növendék 310 K tartásdíj fizetéssel bennlakásra.

A felvehető bennlakó növendékek száma: 18.

42 növendék ingyenebéddel bejárónak.

A felvehető bejáró növendékek száma: 42.

A II. és III-ik évfolyamba csakis az alsóbb évfolyamból fellépő intézeti növendékek vétetnek fel.

A felvételért folyamodók a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Urhoz intézendő kérvényeiket folyó évi május hó 31-ig az intézet igazgatójánál nyujtják be.

A kérvényhez a következő okmányok csatolandók:

1. Születési bizonyítvány.
2. Orvosi bizonyítvány.
3. Elemi isk. tanítónői oklevél vagy érettségi bizonyítvány.
4. Ha a folyamodónak a pályázat idején még nincs oklevele, az esetben az illetékes igazgatóság részéről egy bizonyítványt kell csatolni a képesítő vizsgálatra bocsátásról és a IV. évfolyamról kiállított bizonyítványt.

Az oklevél utólagosan feltétlenül beküldendő.

5. Hiteles hatósági bizonyítvány a folyamodónak vagy szülőinek vagyoni állapotáról.

A kérvényben megjelölendő a *szakcsoport*, melyre a folyamodó felvétetni óhajt.

Pontosan megemlítendő a szülők állása, foglalkozása és lakása.

A hiányosan felszerelt, vagy a határidőn túl érkező kérvények visszaküldetnek.

Budapest, 1915. március hó 16-án.

Berta Ilona
az áll. «Erzsébet Nőiskola» igazgatója.

216/1915.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak folyó évi március hó 2-án 10.887 szám alatt kelt magas rendeletére pályázat hirdettetik az *áll. «Erzsébet Nőiskolá»-val kapcsolatos Apponyi Kollégiumba való felvételekre az 1915—1916. tanévre.*

Az I. évfolyamra felvétetik

5 növendék ingyenes bennlakásra, 300 K ösztöndíjjal,

5 növendék ingyenebédes bejáró kültagnak.

A felvehető növendékek száma: 10.

A II-ik évfolyamba csak az alsóbb évfolyamból fellépő növendékek vétetnek fel.

A felvételért benyujtandó kérvényeket a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrhoz kell intézni s folyó évi június hó 20-ig kell az intézet igazgatójánál benyujtani.

A kérvényhez a következő okmányok csatolandók:

1. Születési bizonyítvány.
2. Orvosi bizonyítvány.
3. Elemi tanítónői oklevél.
4. Leckekönyv.
5. Polgári iskolai tanítónői oklevél.

A kérvényben megjelölendő a főtárgy és a melléktárgyak, melyekre a folyamodó beiratkozni óhajt.

Pontosan megemlítendő a szülők állása, foglalkozása és lakása.

A hiányosan felszerelt, vagy a határidőn túl érkező kérvények visszaküldetnek.

Budapest, 1915. március hó 16-án.

Berta Ilona
az áll. «Erzsébet Nőiskola» igazgatója.

Az 1915. évre előfizettek február 26-ig bezárólag.

(A *-gal jelöltek csak az I. félévre fizettek.)

Jankovich Kálmánné, Budapest; Jéger Gizella, Budapest; dr. Jakab Béla, Pécs.

Karsay Jolán, Győr; Koleszár Mária, Abaúj-Enyiczke; Kelp Anna, Kassa; gróf Károlyi Imréné, Budapest; Király Emma, Kismarton; Köpe Anna, Hosszúfalu; Krcsméry Mária, Budapest; Kertscher Sándor, Késmárk; Krompecher Irén, Kolozsvár; Kőrösi Margit, Budapest; gróf Károlyi Lászlóné. Fót; Krómerné-Gencsy Valéria, Csongrád; Kutassy Mária, Pápa; Kuales Ella, Besztercze; Künsztler Irén, Hosszúfalu; Kovács Anna, Halmi; Kröpfelné-Bömches Vilma, Nagyszeben; Kerner Ilona, Zsámbék; Kleindin Imréné, Eperjes; Ködmön Julia, Dunaföldvár; Áll. felsőbb leányiskola, Kolozsvár; Közs. elemi iskola, Keszthely; *Gazd. tanítónőképző, Kecskemét; Áll. polg. leányiskola, Kolozsvár; Áll. polg. leányiskola, Kecskemét; Polg. leányiskola, Körmöczbánya; Ev. felsőbb leányiskola, Kőszeg; Ref. polg. leányiskola, Kiskúnhalas; Közs. I. ker. népisk. tanítótestülete, Kecskemét; Áll. polg. iskola, Kismarton; Polg. leányiskola, Kaposvár; Róm. kath. polg. iskola, Kiskúnfélegyháza; Ranolder-intézet, Keszthely; Róm. kath. tanítónőképző, Kőszeg; Áll. polg. fiú- és leányiskola, Kula.

Lappert Rezsőné, Budapest; Lendler Irén, Miava; Ligárt Olga, Budapest; Lackner Margit, Csala; László Emilia, Veszprém; Polg. leányiskola, Losoncz; Áll. polg. iskola, Liptószentmiklós; Iskolanővérek főnöknője, Lippa; Áll. felsőbb leányiskola, Lőcse; Légrády Károlyné, Budapest; Ligárt Ida, Pápa.

Makay Lászlóné, Budapest; Münch Bella, Nagykáta; Meininger Elza, Nagyszeben; Meskó Jenke, Huszt; *Masirevich György, Budapest; Molnár Viktorné, Budapest; Matschek Erzsi, Szomolány; Mokry Eszter, Budapest; dr. Majorné Kenessey Anna, Budapest; Minik Ilona, Nagyvárad; Márton M. Heriberta, Temesvár; Müller Bertalanné, Eperjes; Ev. leányiskola, Modor; Ref. el. és polg. leányiskola, Marosvásárhely; Polg. leányiskola, Marczali; Polg. leányiskola, Makó; Áll. felsőbb leányiskola, Máramarossziget; Áll. polg. iskola, Mezőberény.

Nádas Gyuláné, Budapest; gárdonyi Neumann Frigyesné, Budapest; Nemecskay Irma, Budapest; Nimcsevics Erzsébet, Szolnok; Nemes Erzsébet, Hosszúfalú; Németh Olga, Dunaföldvár; Irg. nővérek polg. leányiskolája, Nagyvárad; Közs. polg. leányiskola, Nagyszalonta; Polg. leányiskola, Nagyszombat; Áll. polg. leányiskola, Nagyszőllős; Áll. polg. leányiskola, Nagyszeben; Áll. polg. leányiskola, Nagykároly; Ref. tanítóképző, Nagykőrös; Községi polg. leány-

iskola, Nyiregyháza; Nagyvárad-olaszii közs. polg. leányiskolai könyvtár; Közs. polg. leányiskola, Nagykőrös; Iskolanővérek, Nagyszentmiklós; Messinger Karolin-féle leánynevelő-intézet, Nagybecskerek; Városi közkönyvtár, Nagyszombat.

Odor Emilia, Budapest; Országos Kaszinó, Budapest; Orsz. Paedag. könyvtár és tanszer-múzeum, Budapest; Áll. polg. iskola, Orosháza.

Patocska Johanna, Singlér; Popper Károlyné, Budapest; Pláner Miksáné, Budapest; Pulchart Miksáné, Vinna; Pap Ilona, Budapest; Poznan Jolán, Pancsova; A pécsi tanítónők egyesülete; Áll. felsőbb leányiskola, Pozsony; Áll. el. tanítónőképző-intézet, Pozsony; Vámház-utcai áll. elemi iskola, Pécs; Ref. nőnevelő-intézet, Pápa; Felsőbb leányiskola, Pécs; Áll. polg. leányiskola, Pozsony.

Radnai Margit, Budapest; Rucsinszky Ilona, Modor; Reichel Mária, Szabadka; Rombauerné-Pánczél Erzsébet, Brassó; Rácz Erzsébet, Debreczen; Regula Margit, Berettyóújfalu; Rencz Ilona, Fehértemplom; Róth Miksáné, Derestye; Róth Jolán, Budapest; Rozmis Erzsébet, Simonyifalva; Ág. h. ev. polgári leányiskola, Rozsnyó.

Saly László, Budapest; Schurina Teréz, Köpcsény; Schüller Zsigmondné, Budapest; Schmidt Mária, Budapest; Scholtz Aranka, Aszód; Schlanger Rózsi, Újpest; dr. Schafarzik Ferencné, Budapest; Sebestyén Jenő, Budapest; Somogyi Piroska, Budapest; Spiller Karola, Budapest; dr. Silberer Sándor, Budapest; Szegfi Ilona, Budapest; Szerelemhegyi Margit, Budapest; Szurmay Edit, Budapest; Szontagh Katalin, Budapest; Szerdahelyi Julia, Budapest; Özv. dr. Személy Kálmánné, Nagyvárad; Székely Erzsébet, Székesfehérvár; Székely Mária, Budapest; Szücs Margit, Pápa; Szabó Margit, Turkeve; Szakall Antonia, Nagyszabos; Szent-Iványi Zsuzsika, Uzon; Szücs Aranka Nagymihály; Szétsényi Márta, Eger; Szabó Jolán, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Szeged, All. felsőbb leányiskola, Szabadka; Orsolya-nővérek-intézete, Sopron; Áll. el. tanítónőképző, Szabadka; Felsőbb leányiskola, Székesfehérvár; Áll. s. közs. első népiskola, Szakolcza; Áll. elemi iskola, Szakolcza; Áll. polg. leányiskola, Szigetvár; Áll. polg. leányiskola, Szarvas; Áll. polg. iskola, Szentes; *Áll. el. tanítónőképző, Sepsiszentgyörgy; Áll. s. közs. polg. leányiskola és női kereskedelmi szaktanfolyam, Szombathely; Irg. nővérek-intézete, Sátoraljaújhely; Áll. polg. leányiskola, Szászváros; Áll. polg. leányiskola, Segesvár; Áll. s. közs. polgári leányiskola, Sümeg.

(Folyt. köv.)

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

KULTURA ÉS TUDOMÁNY

legújabb kötetei:

Eucken Rudolfnak, a ma élő legnagyobb német filozofusnak legnépszerűbb műve, melynek német kiadása rendkivüli kelendőséget ért el Cime:

Az élet értelme és értéke.

Fordította **SCHÖPFLIN ALADÁR.**

Ára kötve 2 korona.

Lenhossék Mihály dr. egyetemi tanár új könyve összefoglalja az ember szervezetére vonatkozó összes ismereteket, testünk szerveit, azoknak fejlődéséről szóló elméleteket, az embertan összes fontos tanúságait. Cime:

Az ember helye a természetben.

Ára kötve 1 K 60 fill.

MEGHIVÓ.

A Mária Dorothea-Egyesület 1915. évi április hó 25-én, vasárnap délelőtt 11 órakor Budapesten, VIII., Orczy-út 6. sz. alatt, a Tanítónők Otthonában tartja meg

XXX. rendes évi közgyűlését,

melyre az egyesület tagjait és az ügybarátokat tisztelettel meghívjuk.

Főbb tárgyak:

1. A választmány évi jelentése.
2. A pénztárvizsgálók jelentése és a felmentvény megadása.
3. A költségvetés megállapítása.
4. Tisztikar és választmány megválasztása.
5. Esetleges indítványok.

Szavazásra minden egyesületi tag jogosult, vidéki tagok írásban is nyilatkozhatnak. Új tagok bejelentését, továbbá tagdíjakat és adományokat az ülés folyama alatt is elfogadunk. Vendégeket szivesen látunk.

Kelt az egyesület választmányának Budapesten, 1915 március 14-én tartott ülése megbizásából.

Az egyesület nevében:

Radnai Jenőné,
titkár.

Gróf Csáky Albinné,
elnök.